

**Інститут Східної Європи
Кафедра українознавства
Університету «Львівський Ставропігон»
The Eastern-European Institute, Kafedra
Ukrainoznavstva University «L'viv Stavropigon**

Віктор Ідзьо

**Адміністративний устрій держави
великого князя Данила Галицького під час
монголо-татарського нашествия
та в час коронації на короля України-Русі
у 1240-1264 роках**

Івано-Франківськ “СІМІК”, 2015

**ББК 63, 3
2124**

**Друкується за рішенням Вченої Ради
Національного науково-дослідного Інституту Українознавства МОН
України, протокол № 5, від 4 квітня 2008 р.**

Монографія директора Інституту Східної Європи, завідувача Кафедрою українознавства Університету «Львівський Ставропігон» доктора історичних наук, професора, академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя “Адміністративний устрій держави великого князя Данила Галицького під час монголо-татарського нашествия та в час коронації на короля України-Русі у 1240-1264 роках”, що приурочена 55-літтю з дня народження (1960-2015 рр.), 35-літтю науково-педагогічної діяльності, досліджує історію стародавньої України-Русі у XIII столітті, під час монголо-татарського нашествия, та в епоху утворення Українського королівства у 1253 році, особу та роль в проведенні адміністративної реформи, першого короля України-Русі Данила Галицького в час його правління у 1253-1264 роках.

На великому джерельному матеріалі відтворено адміністративне улаштування України-Русі під час під час монголо-татарського нашествия, та після коронації на короля України-Русі Данила Галицького у 1253 році.

У праці “Адміністративний устрій держави великого князя Данила Галицького під час монголо-татарського нашествия та в час коронації на короля України-Русі у 1240-1264 роках” відтворені стосунки володаря України-Русі Данила Галицького з Папою Римським Інокентієм IV, політичні, економічні, культурно-релігійні взаємовідносини Українського королівства з Союзом Католицьких держав та Золотою Ордою у XIII-XIV століттях.

Рецензенти:

В.Грабовецький-доктор історичних наук, професор Прикарпатського університету ім. В.Стефаника, академік АНВШ України.

Я.Калакура-доктор історичних наук, професор Київського національного університету ім.Т.Шевченка.

В.Кабузан-доктор історичних наук, професор, завідувач історичного відділу Українського державного університету м.Москви, провідний науковий співробітник Інституту Російської Історії РАН.

П.Кононенко-доктор філологічних наук, професор, академік АНВШ України, академік УАПН, академік МСАН.

ISBN 996-70-66-31-8

©В.Ідзьо 2015р.

Зміст

Діяльність великого князя Данила Галицького під час монголо-татарського нашествия, у період державного відновлення та на передодні коронації на короля України-Русі у 1240-1253 роках.....4

Адміністративний устрій в Україні-Русі в епоху короля Данила у 1253-1264 роках...56

Діяльність великого князя Данила Галицького у час монголо-татарського нашестя, у період державного відновлення та на передодні коронації на короля України-Русі у 1240-1253 роках.

Монголо-татарське нашестя нанесло важкий удар економічному, політичному та релігійно-культурному розвитку України-Русі, надзвичайно ускладнило процес подальшого утвердження та розвитку державних структур. Знищення монголо-татарами великих економічних центрів України-Русі, розладнало систему адміністративного управління, а також послабило українські збройні сили. Монголо-татарське лихоліття, підірвало соціально-економічну основу державної влади і привело до відтворення феодальної роздробленості України-Русі[8,с.173; с.85-98].

Знищивши у 1237-1238 роках політичне та економічне життя Суздальської Русі, у 1239 році орди монголо-татарського хана Батия вступили в Україну-Русь. У березні 1239 ж року вони захопили Переяслав, а в жовтні 1239 року, Чернігів[13,с.234-236; стб.864-869].

У великого князя Данила Романовича, більше не було сумніву, що ворог загрожує його тільки що об'єднаній, такими великими зусиллями, Українській державі. У зв'язку з цим, великий князь Данило, як наголошує Руський літопис XIII століття:”залишає в Києві свої відбрані рицарські полки під керівництвом випробуваного у багаточисельних війн з поляками та угорцями, воєводу-тисяцького Дмитра, а сам перед лицем монголо-татарської навали спішно відправляється в Європу де намагається схилити володарів Угорщини, Польщі та Чехії до утворення антитатарської коаліції. В цей же час, цими ж питаннями в Європі займається чернігівський князь Михайло Всеволодович з своїм сином Ростиславом, які втікли в Угорщину, де сподіваючись у свого союзника угорського короля Бели IV, знайти військову допомогу проти монголо-татар. Чернігівський князь Михайло свою союзну угоду з Угорським королівством намагався закріпити шлюбом свого сина, князя Ростислава з дочкою угорського короля принцесою Анною. Однак угорський король Бела IV відмовив чернігівському князю Михайлу, як

наголошував Руський літопис, не дав дівки своєї Ростиславу”[8,с.173;с.85-98].

Аналогічна ситуація чернігівсько князя Михайла чекала і в Польщі. Не отримавши допомоги від Польщі, чернігівські князі, як засвідчив Руський літопис XIII століття: “прийняли підданство володаря України-Русі, Данила” і таким чином, Переяславська, Новгород-Сіверська та Чернігівська земля стала невід’ємною частиною Української держави. У зв’язку з тим, що монголо-татари зайняли ці князівства і фактично уже знаходилися з володарем України-Русі у стані війни, великий князь Данило Романович давав чернігівським князям, як своїм васалам, в утримання: князю Михайлу - Київ, а його сину Ростиславу - Луцьк. Руський літопис так яскраво описує нам цю подію: “Прислав бо Михайло послів до Данила та Василька говорячи, багато згрішили і много ратно капостей натворили тобі, та нині клятвою клянемося більше ніколи не ворогувати. Великий князь Данило пообіцяв йому Київ, а синові Луцьк, Михайло же від страху татарського не посмів іти в Київ”[8,с.173;с.85-98].

В цей же час у Київську землю входили монголо-татари, у великого князя Данила більше не було сумніву, що над Україною-Руссю нависла смертельна загроза. У зв’язку з цим він разом з сином Левом їде до Угорщини де прагне укласти угоду з угорським королем Белою IV, запорукою якої повинен був стати шлюб князя Лева з дочкою Бели IV, принцесою Констанцією. Однак переговори великого князя Данила в Угорщині закінчилися невдачею, оскільки угорський король Бела IV наляканий монголо-татарською навалою боявся вступати з великим князем Данилом Романовичем, над державою якого нависла смертельна загроза, в військово-політичний союз. Йому здавалось, що монголо-татари на довго, як у Суздальській Русі з 1237 по 1240 роки, застрягнуть в Україні-Русі, і знесиляться настільки, що не зможуть вже напасти на Угорську державу[8,с.173;с.85-98].

Зрозумівши, що угорський король Бела IV не вступив в антитатарську коаліцію, великий князь України-Русі Данило вирішив підняти союзних польських князів проти монголо-татар, зокрема князя мазовецького і куявського Конрада, однак і польські князі вирішили не втручатися у військову кампанію монголо-татар в Україні-Русі. В цей же час, як зауважував Руський літопис:”

наприкінці 1240 року монголо-татарське військо з'являється під Києвом”[8,с.173;с.85-98].

Перед цим монголо-татари зруйнували чисельні міста, фортеці та замки Київської землі, такі як: Василів, Білгород, Витичів, Княжа Гора та інші[16,с.395-397].

На думку археолога М.Каргера, Київ, мав найсильніші фортифікаційні споруди. На величезних валах, які досягали висоти 12 метрів і були завтовшки 20 метрів, височіли могутні дубові стіни з кам'яними баштами. В середині зовнішнього поясу укріплень “Ярославового міста”, пролягав внутрішній вал, який оточував “Володимирове місто”, в якому стояла міцна фортеця - “Ярославів двір”[7,с.261].

Про облогу та штурм монголо-татарами Києва, ми знаємо з свідчень декількох літописів, як україно-руських так і північно-руських. Важливі деталі тих подій відтворені і досі відтворюються вченими археологами. Згідно з сукупності свідчень, величезна монголо-татара армія підступила до Києва на початку червня 1240 року:“Прийшов Батий до Києва з великою силою, дуже багато було у нього людей, розповідає літописець, і обложив місто. І нічого не було чути від гамору та скрипіння возів, ревіння безлічі верблюдів, та іржання табунів коней. І переповнилась земля Руська людьми ратними”[16,с.395].

Головний удар монголо-татари спрямували на південні укріплення Київля біля “Лядських воріт”, де вали і стіни були трохи нищими ніж в інших місцях фортепікаційної системи Київля, бо з цього боку місто захищалося болотом. Але настала зима, болото замерзло, що дало можливість ворогові підійти під стіни, і підтягнути під них стінобитні машини і безупинно бити в них, як вдень так і вночі. Внаслідок цього, зауважував літописець, монголо-татари пробрили стіну. Хоча монголо-татари і взяли першу лінію оборони, та подальше просування їх зупинило “Володимирове місто” своїми фортепікаційними спорудами. Добреорганізована уже тоді, пораненим воєводою Дмитром, оборона Київля, дозволила захисникам сконцентрувати головні сили у ньому. З великими зусиллями, ціною великих втрат монголо-татарам вдалося подолати і цю перешкоду. Тоді всі київські доми стали свосередніми фортецями, які теж приходилось брати штурмом монголо-татарам[8,с.173;с.85-98].

Археологічні дослідження відтворили різочу картину, в руїнах жител лежали кістки загиблих захисників з пробитими черепами, перерубаними тілами, у тих положеннях, у яких їх застала смерть. Діти шукали порятунку в печач, але й там їх знайшла загибель[19,с.198-200].

Решта уцілілих захисників заховалася у монументальній споруді часів великого київського князя Володимира Святославовича, Десятинній церкві, та монголо-татари не пожаліли її, і вона була розбита таранами і стала могилою для останніх захисників міста Києва[8,с.173;с.85-98].

6 січня 1241 року опір киян остаточно припинився. Літописи повідомляють, що монголо-татари усіх людей від малого до великого вбили мечем, лише тисяцькому Дмитрові великий монгольський хан Батий подарував життя, можливо, що він і був тим джерелом, яке так детально залишило нам опис трагедії Києва. Однак можна наголосити, що Київ був знищений не повністю, після проходу хана Батия на захід у ньому відроджується життя, однак не у тому обширі, яке було раніше[8,с.173;с.85-98].

Руський літопис наголошував: “що після взяття Києва, Батий почувши, що Данило в уграх, швидко пішов до Володимира”. Погром Волинської землі був підготовлений ханом Батием з великим успіхом. Так, для здобуття невеликого волинського міста Колодяжного, монголо-татари використовували аж 12 таранів, можна лише собі уявити скільки їх било в стіни при взятті головних міст України-Русі: Києва, Володимира, Галича. Однак безсилями монголо-татари були при взятті могутніх міст-фортець Кременця та Данилова, ці міста внаслідок мужнього самозахисту уникнули монголо-татарського сплюндрування. Після невдалого штурму ряду волинських міст головні сили монголо-татарського хана Батия підійшли до другого визначного міста України-Русі, Володимира-Волинського. Джерела описують нам Володимир як велике красиве та добре укріплене місто з міцними та високими дерев’яними стінами та баштами. Побувавший під його стінами угорський король Андрій II дивувався його красоті, наголошуючи: “що такого красивого міста він не бачив ще навіть у німецьких країнах”. Руський літопис коротко розповідають про взяття Володимира монголо-татарами: “Прийшов Батий до Володимира і взяв його на спис і перебив людей не милуючи”. Згодом великий

князь Данило Романович повернувшись до міста Володимира зустрів жахливу картину, яку з жахом описав літописець: "Ніхто у Володимирі не zostався живий, церкви були переповнені трупами"[15,с.395-398].

Археологічні дослідження у Володимирі-Волинському засвідчують, що більшість захисників його загинула і монголо-татари роздратовані великими втратами і відчайдушним супротивом піддали жителів нелюдським тортурам. Археологи знаходили черепи із забитими у них залізними гвіздками. [8,с.173;с.85-98].

Так само був взятий татаро-монголами і Галич, жилелі якого теж були всі знищені[8,с.173;с.85-98].

В цей же час джерела зберегли нам свідчення згідно яких організатор захисту Києва, від імені великого князя Данила, воєвода Дмитро, що постійно перебував у ставці хана Батия, побачивши, що "Руська земля гине", звернувся до хана Батия сказавши йому: "не гоже довго бути тобі у Руській землі, час уже іти тобі в угри, а то угри сильний народ зберуться вони і не пустять тебе. Батий же послухав пораду Дмитрову і пішов на Угорщину". Таким чином весною, на початку квітня 1241 року, великий монголо-татарський хан Батий завоювавши та сплюндрувавши всю Україну-Русь, однак не знищивши її державну та військово-політичну інфраструктуру на чолі з великим князком Данилом, покривши квітучу Україну-Русь трупами і попелищами, напав на Угорщину[8,с.173;с.85-98;16,с.398].

Отже по завоюванню України-Русі монголо-татари направили свої військові сили проти Польщі та Угорщини. Сандомірський князь Болеслав Стидливий, хоч отримав допомогу від Мазовії однак не зумів зупинити монголо-татар. Його військо було розгромлене біля Ополя після чого монголо-татари почали розорювати польські села та міста такі як: Люблін, Завихвост, Сандомір. По взятті Сандомірського князівства частина монголо-татарського війська рушила у Велику Польщу і штурмом взяли такі міста як: Серадзь, Ленчиц і Куявію, а друга частина ударила на Малу Польщу і взяла Краків і Вроцлав, в останньому не був взятий тільки вроцлавський замок. В цей же час велике польське військо під керівництвом великого краківського князя, що правив

Краковом з 1238 по 1241 рік Генріха Благочестивого, зміцненого союзними пруськими хрестоносцями на чолі з магістром Тевтонського Ордену, Поппо фон Остерном, рицарями із Сілезії та Моравії, зібрались біля міста Лігніци, де вирішили дати бій монголо-татарам.

9 квітня 1241 року тут сталася кровопролитна битва наслідок якої для поляків та хрестоносців був трагічний. Вся польська армія була наголову розгромлена монголо-татарами, які як свідчать легенди відправили в Монголію у ставку імператора Угедея дев'ять мішків з правими вухами в знак могутності своєї зброї в європейській кампанії. Отже в 1241 році Україна-Русь та Польща були повністю розгромлені монголо-татарами [8,с.173;с.85-98].

Завоюванням України-Русі та Польщі, монголо-татари викликали великий страх в усій Європі, до нападу монголо-татар готувались такі віддалені міста, як Любек[28,с.119], Нюрнберг[23, №4437, №4438], маркграфство Тюрінгське[36,р.206; с.559].

12 квітня 1241 року друга армія монголо-татар наголову розбила 60-ти тисячне військо угорського короля Бели IV при Сайо в долині Могі, оточеної хребтами Токая. Внаслідок жорстокої поразки угорський король Бела IV через Нітру і Братиславу втік спочатку до австрійського володаря Фрідріха II, а потім перебрався в добре укріплене місто Загреб[8,с.173;с.85-98].

Угорські джерела засвідчили, що монголо-татари гнались за угорським королем Белою IV до річки Дунаю. Західно-європейські хроніки, та нотатки іранця Рашід-ад-Діна подають опис повного розгрому Угорщини монголо-татарами 12 квітня 1241 року. Із цього джерела дізнаємось: ” що об'єднана армія угорського короля Бели IV і хорватського князя Коломана зазнавши від монголо-татарів нещівної поразки звернулась до Папи Римського та німецького імператора Фрідріха II, щоби вони допомогли спасти їм Угорщину і Хорватію від розорення, при цьому угорський король Бела IV навіть обіцяв імператору Фрідріху II стати його васалом”[23, №3211].

Сукупність джерел дозволяють нам зробити висновок, що 60-ти тисячна армія угорського короля Бели IV була розгромлена внаслідок одночасного нападу на неї з трьох сторін армій Батия,

зокрема армії хана Бурундая і армій які були керовані полководцями Субедесем і Киданем[8,с.173;с.85-98].

Однак слід зауважити, що розгром угорської армії сильно виснажив монголо-татар у зв'язку з цим вони не мали сил йти походом на Чехію. В цей же час чеський король Вацлав I успішно підготовлювався для оборони Чехію. Ним були сильно укріплені міста: Прага, Оломоуц, Брно і другі, а також монастирі, зроблені запаси продуктів. Побачивши добре укріплені міста Чехії, та військову могутність чеського короля Вацлава I, монголо-татари знесилені у війнах в Україні-Русі, Польщі та Угорщині не наважились нападати на Чехію, що дало можливість ще у XIX столітті чеському вченому Ф.Палацькому стверджувати:” що монголо-татарський наступ у Західну Європу було зупинено Вацлавом I чеським”[41,s.309-311].

Однак це не відповідає істині, оскільки монголо-татари вирішили як слід розгромити Угорщину, що вони успішно робили весь 1241 рік до початку 1242 року, а пізніше від основного війська, що розорювало Угорщину від'єдналася армія Киданя, яка перейшла Драву і вторглася в Хорватію, де спустошила Загреб, заставивши угорського короля Белу IV втікати на Далматійське побережжя, де його збройні сили розмістились у побережних фортецях: Тригорі, Спліті, Клісі та на ближніх островах[43, р.212; р.468].

В кінці березня 1242 року, очолювані ханом Батисем монголо-татари, взнавши про смерть монгольського імператора Угедея, і виснаживши свої військові сили, прийняли рішення повертатися в Монголію, таким чином монголо-татари в Європі пробули всього два роки і розгромили три європейські держави: Україну-Русь, Польщу та Угорщину[11,с.222-223].

Повертаючись із-за Карпат хан Батий намагався взяти в полон великого князя Данила Романовича, якого повсюди шукав в Україні-Русі, однак останній із своїм двором в цей час перебував в Польщі, в Мазовії, перебікуючи перехід монголо-татарської орди[4,с.156].

Отримавши в Польщі звістку, що монголо-татари вийшли з України-Русі, великий князь Данило, зі своїм військом та двором вирішив повернутися додому. Проїжджаючи по Польщі великий

князь Данило бачив страшне сплюндрування польських земель. Не краща ситуація була і в Україні-Русі. [8,с.173;с.85-98].

Тверський літопис наголошує:”що Русі було завдано такого нещівного удару після якого вона не могла оправитися ще багато десятиліть. Поросли бур’яном і лісом колись плідні ниви”. Літописець з тугою наголошував: “Села від того нечестивого Батієвого побоїща опустіли”[14, стб.386; стб.469].

Самі селяни або загинули в нерівному бою з монголо-татарами, або розбіглися по навколишніх лісах. Не краще було становище і у великих містах, вони майже усі були знищені монголо-татарами. Наступні дії великокнязівської влади, згідно свідчень літописних джерел, дають право наголошувати, що староукраїнське суспільство було переконане, що монголо-татари назавжди пішли на Балкани, як це не раз бувало в стародавній історії України-Русі, яка пережила не одне нашестя східних кочовиків починаючи з сарматів, гуннів, аварів, угрів та інших[8,с.173;с.85-98].

Про те, що повернення монголо-татар не чекали свідчить та широта внутрішньо-політичних та економічних заходів, які проводились українським народом і боярами у відсутність князівської адміністрації. Приїхавши в Україну-Русь, великий князь Данило побачив кругом смерть, руїни та згарища. Частина бояр Української держави включаючи навіть волинських, яким князь завжди вірив і віддавав перевагу над галицькими чи київськими, теж вийшла із покори. Руський літописець XIII століття з обуренням розповідає, що коли володар України-Русі Данило підійшов до Дорогичина з таким блиском відбитого у хрестоносців, то місцеве боярство зачинило перед ним ворота немов перед ворогом. Марно Данило Романович переконував їх, “що це був град батьків наших”, та відповідь була одна: “та ти не зможеш увійти у нього”[16,с.398].

Проїздаючи далше по Україні-Русі великий князь Данило Романович побачив, що усі міста були спалені монголо-татарами, зокрема місто Берестя було знищене повністю, у аналогічному стані, були міста: Володимир, Галич, Київ. Допоки великий князь Данило облаштовував Володимир, боярство Галичини без усякого контролю панувало в Галичині. Коли великий князь Данило послав у Галичину свого стольника Якова,

той побачив таку картину: ”галицькі бояри називали Данила своїм князем, а самі усю землю держали”[16,с.399]. “Доброслав Судьч, попів онук, запанував мов князь грабуючи землю. Без княжого повеління заволодів містами усього Подністров’я до міста Бакоти, а також взяв усе Дністро-Дунайське Пониззя”. Боярин Григорій Васильович запанував в “усій гірській країні Перемишльській”, був від них, як наголошував літописець: “великий грабунок в Галицькій землі”[16,с.399].

В цей же час, коли боярин Доброслав Судьч і боярин Доброслав, що наживався від продажі коломийської солі, та інші бояри самостійно управляли усією Галичиною, стали досить могутніми феодалами. У самій центральній Галичині їм стало тісно і вони вирішили “покрощити” своє становище за рахунок земель перемишльського боярина Григорія Васильовича, та їх військові сили були рівні, тому до військового конфлікту не дійшло. У зв’язку з цим вони не знайшли іншого способу, як звернутися до великого князя Данила, щоби він їх розсудив. Літописець зауважував:” що на суді Доброслав і Григорій почали обмовляти один одного. Великий князь Данило Романович слухав їхню розмову і розумів, що вони не бажають у волі його ходити, а його владу іншому князеві готові віддати, у зв’язку з чим він вирішив з своїм братом Васильком ув’язнити їх”[16,с.399].

Як бачимо із літописних свідчень бояри самі прискорювали події, будучи незадоволеними діями великого князя Данила, який відібрав у боярина Доброслава Галичину, вони разом з “Болохівськими князями”, вдерлися на Дністровське Пониззя, тільки що звільнене і улаштоване до мирної праці, й підняли там повстання проти адміністрації великого князя Данила[8,с.173;с.85-98].

Відразу по ув’язненні боярина Доброслава, великий князь Данило Романович направив у Пониззя свого печатника Кирила, щоб: “ переписати грабунки нечистивих бояр і утихомирити землю” [16,с.399].Печатник Кирило не проводячи там ніяких каральних мір зумів однак досягти своєї мети: “переписав грабунки нечистивих бояр, і утихомирив землю”[16,с.399].

Організувавши у Пониззі народне ополчення він відбив наступ чернігівського князя Ростислава, якого запросили на

Галицьке княжіння, бояри, і прогнав його за Дніпро[8,с.173;с.85-98].

В цей же час сам володар України-Русі, великий князь Данило з головними військами завдав нещівного удару “болохівським князям”, як зауважував Руський літопис: “міста їх попалив та греблі їх розкопав”[16,с.399].

Суворість великого князя Данила до них була за те: “що вони орали і сіяли для татар, покладаючи на них велику надію”. Згідно свідчень джерел, ми приходимо до висновку, що болохівські феодалі зраджували державні інтереси України-Русі, перешкоджали її новому об’єднанню в період закінчення монголо-татарського нашествия[5,с.42-44].

Як бачимо зі свідчень літописів, наступні дії великокнязівської влади направлені на централізацію Української держави, що дає право твердити, що українське суспільство у період після монголо-татарського нашествия, знаходилося у повній децентралізації, об’єднання України-Русі приходилось великому князю Данилу починати майже з самого початку[8,с.173;с.85-98].

Адміністративний, господарський та державний апарат в Україні-Русі був серйозно деорганізований. Місцеве боярство: галицьке, болохівське, волинське та київське фактично зосередило у всіх регіонах України-Русі усю політичну і економічну владу, як наголошував Руський літопис: “ бояри Данила собі князем називали, а самі усю Руську землю держали”[16,с.399].

Ослабленню великокнязівської влади в Україні-Русі спонукало розорення монголо-татарами фактично всіх політичних та торгово-ремісничих центрів, де останні завжди складали опору великокнязівської влади. Внаслідок відновлення феодальних війн, які очолили бояри, спалахнули селянські бунти. Великий князь Данило встановив, що селянські бунти, це є справа рук великих духовних і світських можновладців, у зв’язку з чим почав проводити широкомасштабні “улаштування” всіх земель Української держави, впорядковувати статті доходів як світських так і духовних феодалів, переглядати повинності селян і перерозподіляти земельні володіння князів та бояр, поповнювати лави нового “службового” боярства, використовуючи відібрані землі опозиційних до центральної влади бояр та духовних феодалів. Такими рішучими мірама великому князю Данилу

вдалося знову в короткий термін часу відновити єдність України-Русі, знищити ненависних, розміщених біля стику земель галицьких, волинських та київських бояр, противників єдності України-Русі “болохівських князів”[5,с.45].

Археологічні джерела засвідчують жорстоке знищення болохівських міст, що доповнюється і свідченнями Руського літопису за даними якого:” знищені і спалені, були наступні болохівські міста: Деревич, Губин, Кобуд, Кудин городець, Божський, Дядьків та інші”[16,с.399].

Однак, з відновленням у цьому регіоні в 1252 році влади монголо-татар, володар України-Русі, великий князь Данило, знову вдарив на Болохівську землю. В ході другої військової кампанії українські війська знищили такі міста, як: Межибожжя, Болохів, Побужжя, Городок, Семоч, Жидачів і Возвгль. Руський літопис наголошував:” що підійшовші до розореного Возвгля союзні великому князю Данилу литовці, не побачили нікого в місті окрім бігаючих собак”[16,с.399].

Втихомиривши і облаштувавши Київську землю, приєднавши Болохівську землю, великий князь Данило повертається до зміцнення Української держави на заході, а тобто намагається приборкати боярство Галичини, куди направляє військо на чолі з Андрієм двірським[8,с.173;с.85-98].

Руський літопис наголошує: ” що перемишльський єпископ зайняв дуже ворожу позицію щодо централізації України-Русі, в зв’язку з цим великий князь Данило строго наказав двірському Андрію військовим шляхом приєднати Перемишльське князівство до України-Русі. Боярин Андрій швидко зайнявши Перемишль: “приборкав перемишльського єпископа, слуг його гордих пограбував і тули їх боброві, питомники борсукові і вовчі порозбирав, двір його, що завжди був багатолюдний розграбував”. При цьому дворі, як зазначав літописець:”знаходився знаменитий поет “присловутий Митуса”, не побажавший служити князю Данилу, відійшовший від останнього і знайшовший прихисток при дворі перемишльського єпископа”[8,с.173;с.85-98].

Князівський літописець заніс повідомлення про розорення боярського та єпископського центру в Перемишлі в розряд позитивних, він вважав, що перемишльські бояри та єпископ децентралізують Українську державу. Після військового удару

боярство і єпископство Перемишля остаточно переходить у розряд підкореного великокнязівській владі. Джерела нам розповідають, що у часи великого князя Лева Даниловича, перемишльський єпископ Мемнон виступає у ролі офіційного дипломата двору Льва Даниловича і всеціло виражає інтереси великокнязівської влади[11,с.226-227].

Слід зауважити, що перемишльський єпископ не єдиний духовний сановник, який був приборканий за виступ проти володаря України-Русі, Данила. Факти дають нам право наголошувати, що взаємовідносини церкви і держави у XIII столітті в Україні-Русі, особливо в ході феодалної війни, не останню роль відігравав галицький єпископ Артемій, один із впливових духовних сановників, якому окрім Галицької, підпорядковувалася і вся Дністро-Дунайська (Молдавська) церковна організація, який теж примкнув до боярської партії і активно виступив проти великокнязівської влади, за що був прогнаний великим князем Данилом[18,с.122].

Ще один єпископ представник духовних сановників, угровський єпископ Йосиф, користуючись анархією у церковних справах після монголо-татарського погрому, як наголошує літописець, зробив сміливий крок, за допомогою боярства, без згоди великого князя Данила “скокнув на стіл митрополичий”, за що був скинутий не тільки з митрополичої кафедри, але й з єпископської, а угровська єпископія була переведена в Холм [8,с.173; с.85-98].

В цей же час волинське і київське духовенство було повністю підчинене великнязівською владою і все концентрувалося біля великого князя Данила. Як наголошує Руський літопис: “Волинська єпископія була у повному підпорядкуванні великого князя, тут на єпископській кафедрі були довірені великому князю Данилу Романовичу, єпископи, вихідці із Святогорського монастиря Святого Данила, та слуги князя Василька, такі як, Никифор Стенило. Луцький єпископа теж був ставлеником великого князя Данилом, оскільки Луцьк був підчинений великим князем Данилом, збройно”. Можна наголосити, що попереднього луцького єпископа спіткала така сама доля як і інших. Без особливих труднощів церковна

організація була відновлена і в Києві і підпорядкована великому князю Данилу[8,с.173;с.85-98].

Можна зробити висновок, що усі єпископські центри в ході феодалної війни були підчинені володарю України-Русі і на кінець у 1246 році великому князю Данилу вдалося централізувати її і призначити свого “печатника” Кирила митрополитом України-Русі. Встановлення єдиного Руського митрополита означало і повне злучення, під рукою великого князя Данила, усієї України-Русі. Характерно, що у цей же час починаючи з 1246 року у своїх буллах, Папа Римський Інокентій IV титулує великого князя України-Русі, Данила Романовича - “королем Русі”[18,с.58, с.170, с.180, с.201].

Внаслідок політичного і релігійного улаштування України-Русі, великокнязівська влада свідомо проводила політику злучення в Українську державу населення із інших міст та регіонів стародавньої Русі. Внаслідок адміністративної реформи великого князя Данила, було успішно налагоджене господарське життя у таких великих областях Української держави, як: галицька, волинська та київська. Великий князь Данило Романович сам особисто їздив в Київ для улаштування Київської землі. Навіть повернення монголо-татар не перервало адміністративного реформування великого князя Данила. Хан Батий направив в Україну-Русь два загони під керівництвом полководців Беляя і Меньмана і ні один не зумів взяти ні одного міста[11,с.230].

Здавалось би, що уже ніхто не зможе завадити з’єднанню України-Русі, однак зв’язані з угорським двором, галицькі бояри, знову розпочали плести інтриги проти великого князя Данила. Вигнаний з Галичини чернігівський князь Ростислав утікає до Угорщини, де його уже приймають по іншому, інакше ніж раніше до монголо-татарського нашестя. Відомо, що угорський король Бела IV, який раніше не бажав союзу з чернігівським князем, зараз сам вирішив видати свою дочку, принцесу Анну за чернігівського князя Ростислава. У зв’язку з цим скоро у 1242 році князь Ростислав чернігівський одружується на дочці угорського короля Бели IV, принцесі Анні[8,с.173;с.85-98].

Джерела нам однак не подають зміну політичних мотивів угорського короля, але на нашу думку, угорський король Бела IV одружив свою дочку Анну з чернігівським князем Ростиславом

тому, що боявся, щоб останній у помсту не навів на Угорщину монголо-татар. Пізніше власне так він пояснив одруження двох своїх дочок Анни і Констанції на руських князях Ростиславі і Льві, Папі Римському Інокентію IV. Досить скоро після весілля князь Ростислав випросив, як наголошував Руський літопис:” у тестя угор много” і з ними рушив на Перемишль, сподіваючись на підтримку боярства та перемишльського духовенства за допомогою якого думав утвердитися в місті Перемишлі, з подальшою метою, зайняти всю Галичину. Спочатку князь Ростиславу пощастило потіснити полки Данилових воєвод Андрія і Якова, але у розпалі бою на князя Ростислава вдарив сам великий князь Данило Романович з своєю важкоозброєною кіннотою і пішим народним ополченням і вигнав його з Перемишльської землі, і як зауважував Руський літопис: “і пішов Ростислав до угор”. Тоді угорський король Бела IV і його зять князь Ростислав підготували військо до генерального походу в Галичину. До цього походу було залучено і польських князів, зокрема краківського Болеслава Сидливого, який був вороже налаштований проти володаря України-Русі, Данила Романовича. В цей же час угорський король Бела IV був добре ознайомлений про існування україно-мазовецького військово-політичного союзу, який у 1241 році зумів утвердити на великокнязівському краківському престолі мазовецького князя Конрада. Тоді угорський король Бела IV підтримав проти Конрада мазовецького, свого зятя, князя Болеслава Сидливого, який за допомогою угорського війська знову посів на великокнязівському краківському престолі і з’єднав таким чином в своїх руках усю Малу Польщу. Внаслідок цього князь Конрад мазовецький пішов походом на Краків, а володар України-Русі, великий князь Данило, на Люблін. Українські збройні сили, наголошував Руський літопис:” діяли тоді широкомаштабно на значній території. Полки великого князя Данила увійшли і завоювали майже всю Люблінську землю, князь київо-волинський Василько воював по усьому басейні ріки Лаби і на її притоці Танві і доходив до Вісли і Сяна. Дворський великого князя Данила, боярин Андрій, воював Сандомірську землю, воєвода Вишата воював на Польському підгір’ю[16,с.400-401].

До походу, як зауважував польський літописець Ян Длугош:” були залучені і литовські князі, які напали на південну Сандомірщину”[29,р.297].

Внаслідок цієї війни князь Конрад мазовецький отримав від краківського князя Болеслава Сидливого, Клецьку землю. У відповідь на похід володаря України-Русі, Данила, Болеслав краківський зробив напад на українські землі і дійшов до міста Андрієва на Бузі, що заходилося північніше міста Холма. На цей військовий похід поляків великий князь Данило відповів новим походом на Люблін, внаслідок якого Люблінська земля була приєднана до України-Русі. Про це нам яскраво наголошують і польські джерела під 1244 роком:“ Rureni per diversos insultus Lublin devastant”[39,р.804]. Друге польське джерело додає:”et kastrum prose ed ificare ceperunt turim muratam fecerunt”. В цьому ж джерелі після слова “Lublin” додано “et totum territorium”[42,р.72].

При цьому володар України-Русі, великий князь Данило, зумів зберегти свій вплив і зв'язки при краківському дворі, що виявилось під час польсько-угорського виступу проти України-Русі[8,с.173;с.85-98].

В цей же час князь Ростислав намагаючись відібрати від Української держави, Галичину, наступаючи на останню з відбірним угорським військом, прийшов у володіння краківського князя Болеслава Сидливого, який був вороже налаштований проти володаря України-Русі, Данила і готовий був надати військову допомогу князю Ростиславу. Увійшовши в Краків князь Ростислав залишив у ньому свою дружину Анну, дочку короля Бели IV і сестру Кінги, дружини краківського князя і попросив краківського князя Болеслава посприяти йому у військовій кампанії проти володаря України-Русі, Данила. Однак налякані військовою могутністю Данила, польські пани, не бажали виступати війною проти володаря України-Русі, частина їх на чолі з воєводою Флоріаном Авданцем виступила проти антиукраїнської політики краківського князя Болеслава Сидливого і у зв'язку з цим, як наголошував Руський літопис:“ повтікала з землі, маючи намір іти до Данила. Щоправда сам Флоріан Авданець помирився з князем Болеславом Сидливим і прийняв участь у поході проти володаря України-Русі Данила”[8,с.173;с.85-98].

Таким чином ми бачимо, що у 1245 році Угорським королівством і Польським великим князівством, а також про угорським галицьким боярством, зв'язаним з чернігівським князем Ростиславом, було розвернуто нову інтервенцію у західні землі України-Русі. Це було ще одне намагання завадити політичному об'єднанню України-Русі в одну державну інфраструктуру від Карпат до Дніпра. Цілком очевидно, що за прямою інтервенцією чернігівського князя Ростислава стояла Угорська держава, яка в літку 1245 року зібрала велику армію, щоб, як наголошував Руський літопис:“ увести Ростислава до Галича”. За наказом угорського короля Бели IV у похід вирушив цвіт угорського рицарства на чолі з досвідченим полководцем, баном Фільнієм. Окрім добірного угорського рицарства у війську чернігівського князя Ростислава були і польські полки краківського князя Болеслава Стидливого, а також галицькі бояри. Спочатку військо, яке очолював князь Ростислав здобуло місто Перемишль, а потім обложило місто Ярослав. Воєвода міста Ярослава спішно вислав гінця до володаря України-Русі, великого князя Данила і повідомив про прихід угорсько-польського війська, оскільки залога і міське ополчення хоробро захищались здійснюючи вилазки і громлячи ворога, однак перебороти могутнє військо не мали змоги. Будучи не взмозі взяти місто штурмом князь Ростислав наказав привезти облогові машини для пробиття стін, і почав військо готувати до штурму. Як бачимо із свідчень літописців, князь Ростислав чернігівський настільки був упевнений в перемозі у військовій кампанії, що влаштував рицарський турнір під стінами, ще не скореного міста. Руський літопис наголошував:“ що Ростислав розпишався і влаштував єдиноборство з угорським рицарем Воршем, і впав під ним кінь і він пошкодив собі плече. І не на добре трапилось йому це змагання”[16,с.402].

Допоки військо під керівництвом князя Ростислава стояло під стінами міста Ярослава сковане мужніми його захисниками, володар України-Русі, великий князь Данило, взнавши про прихід “великої раті” почав збирати свою дружину і ополчення і скоро зібрати воїнів всіх, а також запросивши на допомогу половців, форсованим маршем виступив в похід. В цей же час великий князь Данило Романович, розумів, що на карту поставлена доля всієї

Української держави. Тому користуючись довготривалістю “Ярославського стояння” князя Ростислава, запросив на допомогу союзних польських і литовських князів. Щоб нейтралізувати війська краківського князя Болеслава Сидливого, великий князь Данило Романович запросив союзного мазовицького князя Конрада, а також великого князя литовського Міндовга, військову допомогу від яких отримав, щоправда з запізненням, оскільки великий князь Данило Романович швидко з’єднавши усі військові сили України-Русі, від Карпат до Київщини, виступив на своїх супротивників з такою швидкістю, що його союзники запізнились на поле Ярославської битви[8,с.173;с.85-98].

Усе військо великого князя Данила рухалось у строгому військовому порядку. По переду основних сил прямувала сторожа, далі авангардні полки під керівництвом досвідченого воеводи Андрія двірського, якому великий князь Данило доручив розвідати розташування військ князя Ростислава і підбадьорити своєю появою обложеному залозу міста Ярослава, як наголошував Руський літопис: “укріпити місто духом, що уже близьке спасіння їхне”[16,с.403].

Дальше рухались основні війська під керівництвом великого князя України-Русі, Данила Романовича. Похід продовжувався настільки енергійно, що воїни великого князя Данила, несчулись, як перед ним появилася ріка Сян, яку вирішили форсувати зразу. Першими ріку Сян форсували половці, які напали на стада худоби, які належали князю Ростиславу і паслись по берегах ріки, без сторожі і хотіли їх захопити, але зберігаючи військову дисципліну і виконуючи наказ великого князя Данила Романовича вони відігнали їх до стану князя Ростислава. Зробивши розвідку половці доповіли великому князю Данилу, що угорці настільки впевнені в своїй перемозі, що не залишили сторожових загонів біля ріки і дали знак для переправи всього українського війська. Дальше через брід переправилася важкоозброєна рицарська кіннота, тобто гвардія володаря України-Русі, Данила, у слід за нею, військо волинсько-київського князя Василя та дружина князя Льва, опіку над яким було доручено досвідченому воеводі Васильку. Форсувавши ріку Сян, великий князь Данило перешикував полки з похідного у бойовий порядок і як наголошував Руський літопис:“ військо неквапно з

тихістю грізно пішло на ворога, але серця воїнів кріпко були лаштовані на битву”[16,с.403].

Отримавши повідомлення, про те, що українське військо перейшло ріку Сян, чернігівський князь Ростислав, угорський бан Фільній і краківський воевода Флоріан залишивши піше військо біля воріт Ярослава, щоби місто не могло надати допомогу війську великого князя Данила, з рицарськими полками виступили на зустріч останньому. Руський літописець XIII століття дотримуючись жанру високого літературного мистецтва якому служив, наголошував:” що перед битвою великий князь Данило мав добрий знак, над його полками кружляли і клекотіли орли”[16,с.404].

17 серпня 1245 року відбулася генеральна битва, одна з найбільших до офіційної коронації великого князя Данила на короля України-Русі. Війська зійшлися на ратному полі, зі своєї сторони чернігівський князь Ростислав вилаштував до бою, як наголошував руський літописець: “Русь, Угрів і Ляхів” і залишив у засідці рицарський полк бана Фільнія, з другої сторони, великий князь України-Русі, Данило, який особисто керував військом, розмістив свій головний полк на лівому фланзі, у центрі випробовану у бояр важкоозброїну рицарську дружину Андрія двірського, а на правому фланзі проти польських військ Флоріана Авданця, відбірний полк князя волинсько-київського Василя. Вилаштовані до бою війська зійшлися і розпочався жорстокий бій. Спочатку військ, як годиться по стратегії середньовічних воєн, обстріляло одне одного, а потім князь Ростислав з головними силами атакував рицарську дружину Андрія двірського. Літописець наголошував, що князь Ростислав кинувся з усією силою на великого князя Данила, але воевода Андрій підставив під удар, свою власну, воєкоозброєну, закуту в броню, рицарську дружину. Однак скоріше всього, що постановка в центрі добреозброїної рицарської дружини Андрія двірського, було стратегічним планом великого князя Данила. Згідно правил середньовічного європейського військового мистецтва, сам великий князь Данило з головним полком повинен був займати місце в середині бойового строю. Проти нього стояв головний полк його суперника. Зіткнення цих двох основних ударних частин вирішувало результат битви. Розуміючи, що необхідно зберегти

сили для вирішального поєдинку з угорським рицарським військом угорського бана Фільнія, великий князь Данило Романович поставив свій великий рицарський полк на лівому фланзі, зробивши його тим самим “полком лівої руки”. Натомість у центрі він розмістив добірну важкоозброєну рицарську дружину воєводи Андрія, а на правому фланзі полк брата, князя волинсько-київського Василя. Стратегічний план володаря України-Русі повністю виправдав себе у перебігу Ярославської битви. Великий князь Данило Романович немов би передбачив, що важкоозброєні рицарі князя Ростислава чернігівського потіснять в центрі військо Андрія двірського і під сильним ударом те почне відходити, а поки ворог захопиться атакою і заглибиться у розташування Андрієвого війська, в центрі, йому буде нанесено могутні удари з флангів. Завершить розгром “зав’язавши мішок” натиск важкоозброєної рицарські кінноти, великого князя Данила, яка зайде угорським рицарям бана Фільнія в тил. Битва розпочалась тим, що князь Ростислав з головним чернігівським військом і дружинами галицьких бояр атакував вибрану рицарську дружину Андрія двірського, вона і прийняла весь удар військ князя Ростислава, як зауважував літописець: “списи ламалися з такою силою, немов грім гримів”, з обох боків багато падало воїнів з коней і вмирало, а інші були проколені сильними ударами списів. Воєвода Андрій же залишився з малою дружиною, скачучи назад і вперед, міцно бився з воргами, допоки великий князь Данило не надіслав йому підкріплення. Однак воїни Андрія “міцно б’ючись” повільно відходили до Сяну зберігаючи стрій і дисципліну. Зацікавлений у тому, щоби воєвода Андрій двірський скував навколо себе більшу частину війська князя Ростислава, великий князь Данило відрядив йому на допомогу невелике підкріплення: Василя Глібовича, Всеволода Олександровича, Мсислава і других, всього, як зауважував літописець “20 вибраних мужів”. В цей же час польські полки під керівництвом краківського воєводи Флоріана Авданця, як зауважує літописець, сильно пішли в наступ на полк князя волинсько-київського Василя, “Кирилеш” співаючи із криком: “поженем руських на великі броди. І сильний голос ревіння був у їхнім полку”, насмішливо відзивався про поляків після битви, князь волинсько-київський Василь. І тут закипіла кровопролитна битва. Поляки налягали сильно, обзиваючи в пориві битви

українських воїнів, але не дивлячись на це, полк князя волинсько-київського Василя, вистояв. Літописець зауважував: “ляхи же лаялись і кричали князю Васильку: “поженем вас на великі броди”. Князь Василько же відповідав їм: “Брешете, що поженети ви нас, бог допомагає нам, і так сильно натиснув на них своєю кінною рицарською дружиною, що ляхове не витримали натиску і побігли від лица його”[16,с.404].

Згідно свідчень джерел проведем далі реконструкцію Ярославської битви, оскільки вона була добре спланована полководцем та великим князем Данилом Романовичем, який уважно спостерігав за ходом битви на різних флангах, був повністю проінформований про стан справ у кожному полку. Руський літопис наголошував, що великому князю доповідали: “що полк князя Василя міцно стоїть проти поляків, у центрі Андрій двірський скував майже усе військо чернігівського князя Ростислава і міцно бився, але помалу відступав, що дало можливість великому князю Данилу, надати для утримання фронту Андрію двірському вчасно допомогу”[8,с.150-173; с.85-98].

В цей же час у ворога у розпалі битви ще залишався великий резерв, рицарський полк угорського бана Фільнія, який повинен був завершити битву переможним наступом у зв’язку з чим ще вичікував своєї участі у битві. Розуміючи це великий князь Данило вирішив уникнути цього разючого і водночас вирішального удару і зробив по угорському полку бана Фільнія, випереджуючий удар. З основними своїми силами він перейшов зарослий лісом яр і зайшов у тил рицарям бана Фільнія і наніс разючий нечекаючому його у себе в тилу, ворогу. Удар важкоозброєної вилаштуваної до бою рицарської кінноти великого князя Данила був настільки стрімким, що ворог не встиг вилаштуватись у бойовий порядок. Сам великий князь Данило Романович, як засвідчив Руський літопис:” швидко розвернув свої сили, виїхав вперед із полку маючи під рукою тільки сотню рицарів під командою сотника Якова Марковича і сотню Шевла, рішуче ударив на угорських рицарів, зім’яв їх опрокинув і почав їх знищувати. Він, з двома сотнями відбірних рицарів пробився до центру угорського війська де стояла головна хоругва бана Фільнія, у злості зірвавши її, розірвав на шматки, як наголошував

літописець:” об того гордого Фільнія зламав свій спис юний князь Лев”[16,с.397-398].

Згодом великий князь Данило Романович трохи вийшов з бою, щоб з’ясувати стратегічну ситуацію, і з’ясувавши її знову напав на рицарів бана Фільнія, “ і розбив його полк, що справило приголомшуюче враження на усе військо чернігівського князя Ростислава”[16,с.397-398].

Отже несподіваний обхідний маневр, внаслідок якого відбувся розгром угорського рицарського війська, вирішив долю Ярославської битви. Побачивши повний розгром угорського рицарського полку, військо чернігівського князя Ростислава і краківського воєводи Флоріана, як наголошував Руський літопис: “навернулося до втечі”. Внаслідок розладу бойового порядку та втечі з поля битви у їхніх військах почалися великі втрати. Воєвода Андрій двірський і князь волинсько-київський Василь почали переслідувати розгромлене чернігівське та польське військо. Внаслідок швидкого наступу військ великого князя Данила, краківський воєвода Флоріан Авданець і угорський бан Фільній потрапили в полон. У полон потрапили також усі галицькі бояри проугорської партії на чолі з Володиславом Кормильчичем. Ледь не схоплений був і сам угорський ставленник на галицький престол, чернігівський князь Ростислав. При втечі з поля битви під князем Ростиславом убили коня, його почали оточувати воїни великого князя Данила, в останню мить скачучий поряд угорський барон Лаврентій дав йому свого коня, що спасло князя Ростислава від полону. Князь Ростислав утік в Краків, там взяв свою дружину, угорську принцесу Анну і повернувся назад в Угорщину, після чого він більше уже не фігурує серед претендентів на галицький престол. Володар України-Русі, великий князь Данило Романович, усі князі, бояри, військо, а також мешканці міста Ярослава, святкували перемогу. Як зауважував літописець, битва була жорстока, багато рицарів великого князя Данила Романовича полягло, у пилу гніву було страчено жорстокого гнобителя Галичини, угорського бана Фільнія, а також багато попавших в полон угорських баронів і рицарів. Були страчені також усі галицькі бояри на чолі з їх головою, боярином Володиславом Кормильчичем, а також усі облогові машини угорського війська[31,р.66].

Страченням усіх галицьких бояр великий князь Данило Романович назавжди поклав кінець феодальній анархії в Україні-Русі і утвердив самовладне правління одного володаря. Битва під містом Ярославом підвела межу 40-літній феодальній війні в Україні-Русі, проявила високі бойові якості українського війська, продемонструвала полководський талант її володаря, великого князя Данила, його князів та воєвод. Після битви під Ярославом великий князь Данило Романович стає повновладним володарем України-Русі. Військовий успіх великого князя Данила Романовича набув розголосу в усій Європі. Ця перемога як і посилення позицій в Європі, України-Русі, стурбувало як володарів Союзу Католицьких держав так і хана Золотої Орди. Перемога великого князя Данила Романовича під Ярославом утверджувала усі ті позитивні процеси, які поводив великий князь по відродженню єдності України-Русі. Український народ знайшов у собі сили відбудувати знищені ворогом міста і села, відновити ремесла, промисли, торгівлю. Великий князь Данило Романович доклав багато зусиль для відновлення Київ, Володимира, Галича. Він особисто їздив в Київ та Овруч облаштовувати життя цих регіонів Української держави[22,с.102-103].

Та Галичина і Волинь почали скоріше відроджуватися ніж Київщина. Руський літопис наголошував, що:” по Батієвім погромі великий князь Данило Романович почав закликати умільців, які приходили від німців, русі, ляхів. Вони ішли день за днем підмайстри і майстри, що втекли від татар: сідельники, лучники, тутьники, ковалі по залізу, міді, сріблу, і відновилося життя”[16,с.398].

Руський літописець схвально відноситься до заходів великого князя Данила спрямованих на відродження та будівництво нових міст. У посмертному панагирику володарю України-Русі, Данилу, в переліку його чеснот з повагою сказано: “що він збудував багато міст”[16,с.425].

Ось як яскраво описував Руський літопис заснування великим князем Данилом його нової столиці, міста Холма: “Коли Данило княжив у Володимирі їздив він у поле і полював, побачив він красиву гору порослу лісом і запитав він у місцевих жителів:”як зветься це місце?”, вони відповіли: “Холм йому ймення”, і полюбилося воно йому і вирішив він збудувати на

ньому місто. Потім місто розбудувалось, Данило так укріпив його, що монголо-татари під час походу у 1241 році не змогли його взяти. Із щирим захопленням розповідає літописець про чудові будинки, церкви зведені і пишно оздоблені у новій столиці України-Русі, місті Холмі”[16,с.426].

З цієї розповіді ми дізнаємося, що холмський замок-фортеця була збудована за останнім словом тодішньої світової будівельної техніки. За високими стінами міста стояла величезна кам’яна “вежа-донжон” з якої було зручно стріляти з луків та каменеметальних машин, по тих, хто наслідився би штурмувати місто Холм. Місто Холм також мало глибокий колодязь, а отже забезпечувалось водою на випадок тривалої облоги. В цей же час великим князем Данилом був заснований також Львів, майбутня столиця України-Русі уже при його сині, наступному великому князю, з 1292 року, королю України-Русі, Леву Даниловичу [1,с.222-227].

Великий князь Данило Романович доклав багато зусиль для відродження сплюндрованого монголо-татами сільського господарства, протегував улаштуванню ремесел та торгівлі. Високого рівня розвитку досягли в епоху великого князя Данила в Україні-Русі, мистецтво, література, однак її подальше економічне та політичне зростання наштовхнулось на протидію Золотої Орди. Монголо-татарський хан Батий і його оточення пильно спостерігали за зростаючою могутністю Української держави і вірні своїй тактиці робили все, щоб не давати політично та економічно зміцнюватися сусідньому українському володареві. Монголо-татари шукали шляхи для підкорення України-Русі [8,с.173;с.85-98].

Слід зауважити, що політичні стосунки України-Русі починаючи з 1241 року аж по 1257 рік будувались на зовсім іншій основі ніж у Суздальській Русі. По усій очевидності з 1241 року Україна-Русь була, після монголо-татарського погрому, незалежною державою і не підкорялась монголо-татарським ханам. Уже саме географічне положення України-Русі заставляло хана Золотої Орди, Батия, зберігати етичність у політичних відносинах. Володар України-Русі, великий князь Данило, не був покорений, а отже не був данником чи васалом хана Батия. В цей же час монголо-татари після перемоги великого князя Данила

Романоча в Ярославській битві, зрозуміли, що Україна-Русь зберегла могутню військову організацію, здатну протистояти і монголо-татарам. Будучи віддаленою від Золотої Орди і водночас у дружніх стосунках з усіма країнами Європи, вона завжди могла звернутися до них за допомогою, чи створювати за їх участю антитатарську коаліцію, тому золотоординський хан діяв проти України-Русі та її володаря великого князя Данила, більш м'яко і обачно. До того ж у самій Монгольській імперії розгорілась внутрішня боротьба за імператорський трон, тому хан Батий вирішив вимагати у володаря України-Русі не Київщину чи Волинь, а Галичину [10,с.25-26].

У зв'язку з цим хан Батий, сформувавши після походу в Європу, нову державу на ріці Волзі, Золоту Орду, через посередництво свого намісника на суміжних з Україною-Руссю територіях, Мауці, руський літописець його називає "Могучий", звернувся до володаря України-Русі, Данила з вимогою: "Дай Галич", отже тільки Галич, для того щоби відрізати Україну-Русь від Союзу Католицьких держав і створити собі стратегічний плацдарм з Галичини для нападу на Європу і роз'єднати у політичному і військовому розумінні, Україну-Русі та Союз Католицьких держав. Володар Золотої Орди, хан Батий, розумів, наголошував галицький дослідник XIX століття, Д. Зубрицький:" що по розгромі чернігівського князя Ростислава, великий князь Данило був наймогутніший володар у центрально-східній Європі, йому належала вся Волинь, Поділля, Галицьке, Київське князівство, усі землі по правій стороні західного Бугу, по лівій стороні Нарви, до витоків Дніпра із відтіть до Карпат. Пінські князі були його васали, чернігівські, переяславські, що втікли від монголо-татар служили у його полку, як це видно після Ярославської битви. Він зберігав відносно Золотої Орди, повну незалежність, і мав контроль над усіма землями в Українській державі, яка знаходилася між двома могутніми імперіями західною-християнською, на чолі якої стояв Папа Римський Інокентій IV і східної, на чолі якої стояв хан Золотої Орди, Батий. Обидва повелителі, на думку дослідника, намагалися хитрістю повернути на свою сторону володаря України-Русі, великого князя Данила"[6,с.153-154].

Перший під безпосередньою участю легата архієпископа пруського запропонував володарю України-Русі вступ в Союз Католицьких держав і згідно свідчень папської булли від травня місяця 1246 року, титулував, ще без офіційної коронації, великого князя Данила - "королем Русі". За союзною угодою Папа Римський брав Українську державу під захист меча святого Петра: "Regi Russic illustri, Innokentus Episcopus, servus servorum Dei. Cumte as regnum tuum utpote plantationem novellam, proponamus tuas quantum cum Deo possumus favorabiciter exandimus. Tus Itague supplicationibus inclinati, personamet Regnum predictumsub beati Petri et nostra protectione suscipimus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergoomnino liominum liceat hane paginamnonstre protectionis infringere vel ci ausu temtrario contraire. Si guis autem hos attemptare presumerit, indignationes Deiomnipotentis, beatorum Petri et Pauli apostolorum eius et nostram se noverit incursum. Datum Lugdum V. Nonas Maii anno terrio (1246)". У другій буллі даній "світлому королю Русі Данилу": "Папа Римський повеліває домініканцям проживати невідлучно при дворі світлого короля Русі Данила"[26,№61,№63,F.1,pag.56].

Папа Римський у своїх посланнях і буллах обіцяв допомогу проти монголо-татар, однак реальної допомоги не було. Скоро про широкомаштабні переговори, які велись володарем України-Русі Данилом з Папою Римським Інокентієм IV на протязі усього 1245-1246 років, дізнався хан Золотої Орди, Батий, і приславши свого посла, вирішив свої бажання коротко, але грізно: "Дай Галич". Ослухатись було, як зауважував галицький дослідник ХІХ століття, І.Шараневич, було неможливо, Оскільки хан Батий при відправці посла в Україну-Русь підтягнув до держави Данила, яка складалась з Київщини, Волині і Галичини, величезне військо під керівництвом свого сина, хана Сертака, яке налічувало 160 тисяч високопрофесійних воїнів. В цей же час до кордонів України-Русі був підтягнутий з 10-ти тисячним загоном і темник Куремса, військо якого отаборилось під Переяславом. Підкріпивши посольство великим військом, хан Золотої Орди, Батий, вимагав:"щоби великий князь Данило прибув до Золотої Орди на переговори"[22,с.93].

Оскільки, як наголошував Д.Зубрицький:" при таких складних обставинах, що склалися, на допомогу Папи Римського,

не можна було сподіватися, великий князь Данило вирішив їхати на переговори у ставку хана Батия, скрутність становища вимагала цього”[6,с.93, с.153-154].

Будучи досвіченим політиком і дипломатом, великий князь Данило провів широкомаштабні переговори перед поїздкою з Золоту Орду, щоби не наражати себе на небезпеку. Посол Папи Римського до хана Батия, францісканець Іоан Де Плато Карпіні, який залишив нам “Хроніку подорожі в Золоту Орду”, засвідчував, що князь Василь Романович посилав в Золоту Орду своїх послів, які повернулися до нього з охоронною грамотою на проїзд до хана Батия, для великого князя Данила. Угорські хроніки вказують:”що передбачливий володар України-Русі, Данило, ще до поїздки в Золоту Орду зав’язав дружні стосунки з імператором Монгольської імперії, і це давало йому певне опертя, в ставці хана Батия, для ведення не принизливих для себе переговорів”[32,р.164(1244г.)].

Руський літопис наголошує:”що великий князь Данило Романович, зі всіма своїми воїнами і людьми відправився в ставку Батия. Літописець наголошував, що коли великий князь Данило проїздив через Київ, він відвідав Видубицький монастир, заснований його предками”[16,с.405].

Через деякий час великий князь Данило Романович проїжджаючи біля Переяслава побачив загони воєначальника Куремси і дізнавшись в останнього дорогу до Сараю швидко приїхав на Волгу в ставку хана Батия[8,с.173;с.85-98].

Руський літопис подає дуже цікавий опис переговорів хана Батия з великим князем Данилом:” коли князь увійшов до ханського намету хан Батий приязно зустрів його і запитав: Даниле, чому ти раніше не приходив, та добре що нині прийшов. Чи п’єш ти чорне молоко, наш напитек, кобилячий кумис? Данило вдячливо відповів ханові на привітання, що досі ще не пив, але якщо ти звелиш то вип’ю. Опісля пиття Батий сказав: Ти вже наш татарин, то пий наше питво”. Щоправда опісля хан прислав князеві вина великодушно зауваживши: ”ти не звик пити молоко, пий вино”[16,с.405].

Внаслідок переговорів з ханом Батием він визнав великого князя України-Русі своїм “мирником”, тобто союзником. Слід також відзначити, що зі сторони хана Батия великому князю

Данилу були виявлені ознаки найвищої поваги. Хан особисто пригосщав великого князя Данила, кумисом”, а від Рубруквіса ми знаєм: “що пити кумис у хана це велика честь”[15,с.39, с.61-63].

Хоча Руський літопис зауважує: ”що злая то честь татарська. Данило Романович, що був великим князем і володів з братом усією Руською землею: Київом, Володимиром, Галичем та іншими країнами, а нині стоїть на колінах і холопом називають його і данини вимагають, та він життя не певний...”[16,с.405].

Внаслідок проведених переговорів великий князь України-Русі став союзником Золотої Орди, а отже номінально залежним від політичної інфраструктури Золотої Орди, як зауважував Руський літопис:“поручена була земля його йому”[16,с.406], а отже до повного підчинення монголо-татарами України-Русі не дійшло тому, що у час переговорів з Золотою Ордою, Україна-Русь мала широкий міжнародний авторитет могутньої європейської держави, яка знаходилась у широких політичних і економічних взаємовідносинах з країнами Союзу Католицьких держав. Перемога великого князя Данила Романовича в сорокалітній феодальній війні у власній країні, розгром угорсько-польської інтервенції, поставили володаря України-Русі, великого князя Данила, у статус “modus vivendi” з монголо-татарами, який надав право великому князю Данилу Романовичу остаточно закріпити Київщину у складі Української держави в помонгольський період, яка згідно юрисдикції, Золотої Орди, до цього часу, знаходилась під її впливом, і номінально була включена до Суздальського князівства[8,с.173;с.85-98].

У зв’язку з цим великий князь України-Русі, Данило, по приїзді із Золотої Орди, поспішив підкреслити усім володарям Союзу Католицьких держав свої права на всю Україну-Русь, призначивши у 1246 році свого печатника Кирила “загальноруським митрополитом”. З цією метою він відправив митрополита Кирила на утвердження до Патріарха в Нікею. З цього часу відзначав визначний дослідник історії “України-Русі XIII століття” В.Пашуто:” у новій столиці великого князя Данила, місті Холмі, був виготовлений спеціальний “Руський літопис”, який проголошував великого князя Данила Романовича, предки якого від князя Володимира Мономаха, усі були великими київськими князями, єдиним спадковим володарем всієї України-

Русі. За цією політичною та літописною традицією, наступним, спадковим володарем всієї влади великих київських князів був великий князь Данило Романович, Галицький, який успадковував титул великого київського князя, як володаря всієї Русі. З цього часу цей титул мав право носити тільки, великий князь Данило, а це означало, що у політичному відношенні Україна-Русь стояла вище ніж Суздальська Русь, яка всеціло залежала від Золотої Орди і в подальшій історії успадкувала всю політичну традицію казанських чи монголо-татарських царів”[11,с.237].

Отже, як бачимо, хоча Україна-Русь і була поставлена у певну політичну “союзну” залежність від Золотої Орди, але залишалась самостійною державою, з своєю могутньою військово-політичною організацією, яку хан Батий вирішив повністю зберегти. Такий крок хана Батия був не випадковим. Волжська ставка хана Батия ворогувала з імператорською столицею Каракорумом, хан Батий не без підстав вважав себе першою людиною, в Монгольській імперії, тому він намагався правити самостійно не оглядаючись на владу монгольського імператора. Це змушувало його тримати всі наявні у нього військові сили готовими на випадок воєнного конфлікту з імператором. У зв’язку з цим Українська держава на чолі з таким видатним політичним діячем, великим князем Данилом Романовичем, що знаходилась у тилу в хана Батия, і як ми знаємо з західно-європейських джерел, і мала дружні стосунки з імператором у Каракорумі, не повинна була бути ворожою до хана Батия, особливо у час його військового конфлікту з імператором. Навпаки, хан Батий, бачучи могутність великого князя Данила вирішив її не підривати, а привернути на свою сторону, щоби у скрутний для себе час не отримати удар в спину, а отримати від України-Русі необхідну йому військову допомогу у боротьбі за імператорський трон в Монгольській імперії. Очевидно великий князь Данило Романович знав про хід політичних подій у Монгольській імперії, і враховуючи їх, провів вчасно і успішно такі важливі для Української держави, переговори в Золотій Орді[8,с.173;с.85-98].

Європейські літописи XIII століття вірно наголошували, що поїздка володаря України-Русі Данила в Золоту Орду була вчасною і успішною. Проведені переговори в Золотій Орді піднесли авторитет володаря України-Русі, великого князя Данила,

перед своїми західно-європейськими сусідами. Якщо раніше угорський король Бела IV і польські князі вважали Українську державу нездатною проводити активну зовнішню політику, із-за ослаблення її монголо-татарами, то тепер після успішного проведення переговорів з монголо-татарами, вони почали вважати Українську державу надто могутньою, оскільки, як союзник Золотої Орди, великий князь Данило міг в любий момент звернутися до останньої за допомогою, чи навіть спрямувати удар усієї військової організації Золотої Орди проти Союзу Католицьких держав. Як наголошував Руський літопис: “І стало відомо, в усіх країнах, що повернувся він з успіхом від татар, і що бог спас його”[16,с.406].

Страх ближніх сусідів, зокрема угорського короля і польських князів, були зразу використані великим князем Данилом у зовнішньо-політичних стосунках з західними сусідами. Дипломатичний здобуток володаря України-Русі, був тим важелем, який заставив гордого угорського короля Бела IV уже в 1246 році шукати союзу з великим князем Данилом Романовичем. Слід зауважити, що україно-угорські відносини на протязі XIII століття були дуже напруженими. В свій час їх добре проаналізував український історик М.Грушевський, який опираючись на вітчизняні джерела вважав, що угорський король Бела IV визнавши про умови договору Данила з Батисем зразу ж прислав посла до великого князя Данила з пропозицією укласти військово-політичний союз між Угорщиною та Україною-Руссю, запорукою якого ставав шлюб дочки Бела IV, Констанції з сином великого князя Данила, Левом, якому угорський король Бела IV відмовив в одруженні, ще п'ять років тому. Після укладення угоди Данила з Батисем, Бела IV боявся, вже Данила, наголошує літописець:” щоб Данило за раніші нанесені образи, не навів, як це раніше зробив його воєвода Дмитро, монголо-татар для плюндрування Угорщини”. Літописець наголошує: ”був бо він у татар і перемогою побідив Ростислава і угрів його”[3,с.34-36].

У зв'язку з налагодженням стосунків з великим князем Данилом, король Бела IV облишив свій план посадження свого зятя, князя Ростислава на галицький престол, зробив його баном Славонії, а потім Мачви утворивши для нього окремих банат між Дунаєм, Дравою, Савою і Моравою. На цьому, за свідченнями

джерел, закінчується політична кар'єра Ростислава, як руського князя, і тільки символічний титул “князя Галичини”, який він вживав залишав собі на пам'ять про короткочасне правління в Галичині. У документі під 1247 роком читаємо: “*Ratislao illustri duke Galliciae et bano totins Schlavoniae*”. Угорські джерела сповіщають нам, що він помер у 1263 році, банат перейшов до його вдови і синів Михайла і Бели, дві дочки Ростислава були видані заміж за двох визначних європейських володарів: Кутігунда - за Пржемісла II Отокара, короля чеського, а Грифіна за Лешка Чорного, князя краківського[24,s.160].

Однак великий князь Данило Романович знаючи досвід одруження князя Ростислава на дочці Бели IV, Анні, на цей раз зустрів пропозицію угорського короля Бели IV, дуже стримано, літописець наголошував: “що Данило не вірив Белі, бо той не додержав був раніше слова, обіцяючи видати заміж свою дочку Констанцію за князя Льва”. Переговори Данила з Белою ускладнювалися ще й тому, що Бела у час могутності великого князя Данила, носив титул “*regi Galiciae et Lodomeriae*”. Джерела наголошують, що відновленню добросусідських відносин Данила з Белою і укладення в подальшому союзу сприяв митрополит Кирило, який був відправлений для посвячення і затвердження в Константинополь. Проїздяючи через Угорщину він був ласкаво і гостинно прийнятий угорським королем Белою IV. Літописець наголошував, що: “Бела переконував його і словами і дарами і упрохав Кирила, щоби той помирих його з Данилом і ожених свого сина Льва на його дочці”, пообіцяв супроводжувати митрополита в Візантію, наголошуючи: “я уведу тебе в греки з великою честю, якщо створить Данило мир зі мною”, на що Кирило відповідав: “клятвою клянися мені, що не переміниш слова свого, а я пішовши приведу його”[16,c.406].

На справді, наголошував галицький дослідник Д. Зубрицький, митрополит Кирило повернувся у Холм і переконував великого князя Данила у необхідності укладення союзу з Угорським королівством, сказавши: “чого ти хотів, те у тебе і є”. Брат Василь в добавок сказав великому князю Данилу: ”іди до нього бо він є християнин”[16,s.406].

Усе це, наголошував дослідник Д.Зубрицький, спонукало великого князя Данила до укладення союзної угоди України-Русі з Угорським королівством[6,с.158-159].

Внаслідок переговорів угорського короля з митрополитом Кирилом було організовано з'їзд угорського короля Бели IV з володарем України-Русі Данилом, на якому було підписано союзну угоду. Внаслідок укладеної угоди угорський король Бела IV відмовлявся від усіх своїх претензій на Галичину і зрікався титулу “короля Галичини і Володимирщини” на користь свого зятя князя Льва, якому після шлюбу з його дочкою Констанцією обіцяв передати титул “короля Галичини і Володимирщини”. Союзну угоду було підкріплено шлюбом князя Льва Даниловича з принцесою Констанцією. Під час церемонії шлюбу угорський король Бела IV передав свій титул “короля Галичини і Володимирщини” молодому подружжю, і з цього часу Констанція, як засвідчують угорські джерела почала носити титул свого чоловіка:” *Constancia, ducissa Galliciae et Lodomeriae - karissime filie nostre*”[30,s.8,s.13].

Сам володар України-Русі Данило Романович, згідно свідчень угорських джерел, признавався другом і союзником Бели IV, тіж джерела титулюють Данила Романовича не як “*rege Galliciae et Lodomeriae*”, а як “*rege Rusciae*”, королем Русі, що дає нам усі підстави наголошувати, що великий князь Данило Романович в цей час був повновладним володарем України-Русі. Папські, угорські та польські джерела цього часу, теж одночасно титулюють Данила Романовича - королем Русі[8,с.158-173;с.85-98].

Характерно, що одна із грамот угорського короля Бели IV розповідаючи про перемогу великого князя Данила Романовича над чернігівським князем Ростиславом, угорцями і поляками у Ярославській битві у 1245 році, яка була дана барону Лаврентію, що спас князя Ростислава, наголошує: “*Ratislao duke Galliciae*”... від “*cum Daniel Rutenorum rex*” - називає великого князя Данила Романовича уже в 1245 році королем всієї України-Русі: “*cum Daniel Rutenorum rex*”[31,p.197-198].

Німецьке джерело від 1247 року згадує про союзника угорського короля, короля руського: “*cumtribus regibus cum rege Ungaru, et rege Rusciae*”[36,p.206; s.559].

Уся сукупність фактів дає нам право наголошувати, що по укладенню союзного договору України-Русі з Угорським королівством пройшов обмін і військовополоненими, як наголошував Руський літопис:” великий князь Данило повернув королю Белі усіх потрапивших у полон угорців в битві під Ярославом”, розповідаючи про цю подію літописець чудово зрозумів, що штовхало угорського короля на мир: “боявся він Данила, бо був той у татарах і переміг у битві Ростислава і всіх угрів його”[16,с.406].

Цього не заперечував і сам угорський король Бела IV. В листі до Папи Римського Інокентія IV угорський король Бела IV пояснював, що власне із-за страху перед татарами він видав двох своїх дочок за руських князів:“ *ut per ipsos et amicos nostros alios, gni sunt ex parte orientis sciremus nova... de Tartaris, ut sic eorumdem conatibus et fraude lentibus ingeniis utcunque commodius resistere valeamus*”[31,р.220-221].

В цей же час після улаштування україно-угорських відносин, починаються переговори володаря України-Русі, великого князя Данила з Папою Римським Інокентієм IV. Наявна по цьому питанню наукова література може бути визначальною, якщо розглядати її в контексті укладення Україною-Руссю союзного договору з Золотою Ордою[8,с.158-173;с.85-98].

Питаннями взаємовідносин України-Русі з Римською Церквою серйозно намагалися з’ясувати у XIX столітті, дослідники Д. Зубрицький, І.Шараневич, М.Дашкевич, російські вчені Е.Голубінський, С.Соловійов і багато других, у XX-му: М. Грушевський, І.Крип’якевич та інші[8,с.158-173;с.85-98].

Однак найбільш конкретно це питання дослідив М.Чубатий у своїй праці “Західна Україна і Рим у своїх змаганнях до церковної Унії”, який проаналізував вище приведені джерела та наукові праці вчені і прийшов до висновку, що:” існування політичного союзу України-Русі в середині XIII століття з Союзом Католицьких держав і наявності релігійної унії з Римською Церквою, є реальним фактом”[21,с.39-47].

Сукупність усіх наявних джерел і наукових праць дають підстави наголошувати сьогодні в XXI столітті:” що Україна-Русь і Римська Церква та ряд суміжних з нею Центрально-Європейських країн, які в першу чергу постраждали від монголо-татарського

нашестья, робили спроби у середині XIII століття, для організації антитатарської коаліції”[8,с.158-173; с.85-98].

В ході політичних контактів і переговорів України-Русі з Польщею, Угорщиною, Чехією, Тевтонським Орденем до організації боротьби з монголо-татарами підключився і Голова Союзу Католицьких держав, Папа Римський Інокентій IV, який бачучи небезпеку монголо-татар перед християнським світом почав збирати всі наявні військові сили в Європі для хрестового походу проти Золотої Орди[45,s.42,s.71-75].

Що стосується взаємовідносин Папи Римського Інокентія IV з володарем України-Русі, великим князем Данилом, то польські дослідники вважали, що Папа Римський Інокентій IV робив усе, щоби залучити володаря України-Русі, Данила, до антитатарської коаліції. Він писав листи до монголо-татар, намагався використати для захисту України-Русі, рицарів-мечоносців і хрестоносців, угорського, чеського королів, польських князів, призначив спеціального легата для проведення хрестового походу проти монголо-татар. В цей же час, як свідчать джерела, у зв’язку з навислою загрозою нового вторгнення монголо-татар, Папа Римський Інокентій IV схилив угорського короля Белу IV до союзу з Україною-Руссю. В цей же час великий князь Данило зберігав раніше встановлені союзні відносини з великим князем польським Конрадом мазовецьким та великим литовським князем Міндовгом, які прислали йому військову допомогу для битви під місто Ярослав[45,s.42-44].

Можна припускати, що під впливом переговорів з Папою Римським Інокентієм IV, великий князь України-Русі Данило, забезпечивши недоторканість кордонів з заходу і з сходу, продумував, якби йому повністю вивільнитися від нав’язаного монголо-татарами, союзного договору. Сам договір на, думку дослідника Д.Зубрицького:” це перемога хана Батия над Папою Римським Інокентієм IV”, він підкіплюється словами Батия: “ти уже наш, татарин”, а не “папський союзник”[6,с.156].

Однак, як бачимо Папа Римський Інокентій IV теж добре зрозумів, що внаслідок укладання союзного договору між Українською державою та Золотою Ордою у Римській Церкві та Сюзі Католицьких держав будуть проблеми у взаємовідносинах з останньою. Однак не дивлячись на встановлення добросусідських

стосунків з Золотою Ордою, великий князь України-Русі Данило Романович, повважав необхідним зближуватися із очолюваним Папою Римським Інокентієм IV, Союзом Католицьких держав, оскільки розумів, що тільки Папа Римський, може сформувати антитатарську коаліцію і організувати хрестовий похід проти монголо-татар. Володар України-Русі, великий князь Данило Романович, як розумний політик не міг не бачити, що у час його правління проходив пік політичного розвитку Папства, та очолюваного Папою Римським, Союзу Католицьких держав, який утвердив свою владу в Центральній та Західній і Європі, розвернув свій політичний вплив і в Україну-Русь з поширення у ній досягнень західно-європейської цивілізації. В процесі поширення свого впливу на схід Європи, Папа Римський Інокентій IV, звернув свою увагу на Україну-Русь, одну з найбільших християнських країн у центрально-східній Європі. Події на початку XIII століття розвиваються так, що коли впав захоплений хрестоносцями Константинополь, і на руїнах Візантійської імперії було засновано, Латиську імперію, Папа Римський Інокентій IV почав внаслідок таких політичних змін, пропонувати Україні-Русі, Унію Церков, та вступ у Союз Католицьких держав[26, №3(1207r.)].

Як бачимо монголо-татарське нашествя, а опісля постійна загроза нападу монголо-татар на Україну-Русь, дозволила Папі Римському Інокентію IV активізувати діяльність своїх політичних і церковних емісарів, особливо тоді, коли великий князь України-Русі Данило Романович став мирником Золотої Орди. Розуміючи втрату впливу в Україні-Русі, Папа Римський Інокентій IV почав робити всі спроби, щоб повернути Україну-Русь в лоно політичного об'єкту Союзу Католицьких держав. Скоро появився для встановлення контактів і ведення переговорів, зручний момент, який визначився місією францісканця Іоана де Плано Карпіні, якого Папа Римський Інокентій IV відправив на переговори до монголо-татар[20,с.240].

Проїзджаючи осінню 1245 року через Україну-Русь він встановив зв'язки з волинсько-київським князем Василем Романовичем і ознайомив його з папською буллою від 25 березня 1245 року, якою Папа Римський Інокентій IV:“ закликав усіх християнських володарів укріплюватися на випадок нового нашествия монголо-татар”. Після закінчення переговорів з князем

волинсько-київським Василем, Плано-Карпіні послав Папі Інокентію IV повідомлення:” що провів успішні переговори з князем Василем”[40, №116/3 (1245г.)].

На шляху в Золоту Орду Плано-Карпіні зустрів і самого володаря України-Русі, великого князя Данила, що повертався від хана Батия, він повідомив останнього, що:” Папа Римський Інокентій IV розпочинає з ним прямі переговори, у зв’язку з чим великий князь Данило Романович приїхавши у свою столицю Холм відправив до Папи Римського своїх послів для ведення переговорів”. В цей же час Папа Римський Інокентій IV отримавши від Плано-Карпіні повідомлення, які були напрацьовані під час переговорів з князем волинсько-київським Василем, відправив в Україну-Русь, III булли. Про те, що переговори були широкомаштабними і остаточно завершеними, для вирішення яких потрібно ще було уточнювати релігійні питання, свідчить зміст булл[8,с.158-173;с.85-98].

Згідно свідчень першої булли: “Папа Інокентій IV брав під захист Україну-Русь, усіх князів, духовенство та народ”[12,с.61; №62].

У другій буллі Папа Інокентій IV повідомляв:“ світлого короля Русі, що відправляє в Русь домініканців Олексія і Генріха, які повинні постійно перебувати при дворі короля Русі”[25,№63].

У третій буллі сповіщав: “що направляє в Україну-Русь архієпископа Пруського, Альберта, легатом, для виправлення “помилки грецької віри”, і просить підтримувати його в цьому. Легат Альберт повинен допомагати королю Русі Данилу також порадами в татарських справах”[26,№65].

Як бачимо із трьох папських булл, що в 1246 році королівство Русь, внаслідок широкомаштабних дипломатичних переговорів з Римською Церквою, було включене до складу Союзу Католицьких держав[8,с.158-173;с.85-98].

Відправлення Папою Римським Інокентієм IV, легата для королівства Русі, а також офіційних папських дорадників, за процедурою, як це робилось Папою для усіх інших членів Союзу Католицьких держав, дає підстави наголошувати, що у 1246 році Україні-Русі залишилось врегулювати, як писав Папа Інокентій IV в буллі:“ грецькі релігійні помилки”[8,с.158-173;с.85-98].

Однак, із папських булл ніде не проглядаються свідчення надання військової допомоги Україні-Русі проти монголо-татар, навпаки, Папа Інокентій IV вимагає тільки Унії Руської Церкви з Католицькою Церквою. Щоправда, якщо розглядати в контексті надання військової допомоги проти монголо-татар звернення першої булли Папи Інокентія IV:“ що Папа бере під захист, мечя святого Петра, Україну-Русь... і усе її майно”, то тоді можна у цьому вислові вбачати якусь перспективу надання Папою Інокентієм IV, в майбутньому, як Головою Союзу Католицьких держав, Україні-Русі, військової допомоги[26,№62].

Однак, як бачимо з папських булл, Папа Римський Інокентій IV піклувався виключно релігійними питаннями, у зв'язку з якими, він доручив легату Альберту:“ виправляти грецькі помилки віри і настановляти єпископів в Україні-Русі”. Папа Римський Інокентій IV також доручив легату Альберту:” реформувати Руську християнську Церкву за Католицькою інфраструктурою християнської віри”[26,№66].

Однак, як наголошують джерела, допоки легат Альберт прибув в Україну-Русь, посольство великого князя Данила Романовича виїхало в квітні 1247 до Папи Римського Інокентія IV в Ліон на переговори і прибуло туди через два місяці, тобто в червні 1247. Очолив посольство ігумен монастиря гори святого Данила, Григорій. Українське посольство на чолі з ігуменом Григорієм було прийняте Папою Римським Інокентієм IV, що відзначив біограф останнього, Миколай де Курбіо. Суть переговорів носила виключно релігійний характер, деталі яких нам невідомі[37,р.592].

Однак, з наступних подій та дійшовши до нашого часу документів можна встановити, що українська сторона виконуючи волю володаря України-Русі, великого князя Данила, побажала як найскоріше приступити до організації антитатарського хрестового походу. Що стосувалось вирішення релігійних питань, то послі висловили бажання залишитись при грецькому обряді богослужіння і визнати тільки одне верховенство Папи Римського, як Вселенського християнського ієрарха. Внаслідок довгих церковних дебатів з ігуменом Григорієм, Папа Римський Інокентій IV признав:” недоторканість грецького обряду

Православної Церкви, грозив карами тим, хто порушить його постанову злучення Церкви Православної з Римською”[26,№68].

Згідно свідчень Руського літопису знаємо, що:” Папа Римський Інокентій IV проклинав тих, хто зневажав віру грецьку православну і бажав створити Собор про, правильну віру, яка б з’єднувала Церкви”[16,с.403].

Можна доконано сказати, що переговори були не тільки проведені, але й кінцево завершені. Вони вирішили усі ключові питання остаточного злучення України-Русі не тільки з політичною, економічною системою Союзу Католицьких держав, але й з релігійною[8,с.158-173; с.85-98].

Дослідники початку ХХ століття вивчивши хід переговорів і укладення угоди великого князя України-Русі Данила з Папою Римським Інокентієм IV, прийшли до висновку, що переговори були настільки конструктивні, що не залишають сумніву у тому, що в червні 1247 року Україна-Русь була включена в Союз Католицьких держав, і з’єднана з останнім політичною та релігійною Унією[38,s.362].

Внаслідок укладення всеоб’ємлюючого договору, Папа Римський Інокентій IV поручив легату Альберту:“іхати в Україну-Русь і прийняти присягу від короля Русі, князів та бояр на вірність Римській Церкві, оголосити в усіх землях України-Русі:“ Акт про Унію Церков”[26,№72].

Папа Римський Інокентій IV дав легату і послам ряд других вказівок згідно яких можна вважати:”Унію червня 1247 року реально здійсненим фактом”[26,№40,№70,№71,№73].

Зі своєї сторони великий князь Данило Романович зумів внаслідок переговорів з Папою Інокентієм IV досягнути ряд політичних вигод. Поширення на Україну-Русь “опіки престолу святого Петра” включення Української держави в Союз Католицьких держав, “Проголошення Папою Данила королем усієї Русі”, означало анолювання угорських притензій на Галичину, а також визнання Папою Римським Інокентієм IV завоювань України-Русі на сході, зокрема ятвязьських і литовських земель, на які Україна-Русь не мала права і на які претендували польські князі та Тевтонський Орден[26,№69].

Однак, що стосується питань військових, а тобто організації антитатарської коаліції, то у нашому розпорядженні є

лише одна булла Папи Римського Інокентія IV, за червень 1248 року, у якій Папа чітко писав королю Данилу:” просячи його вчасно сповіщати хрестоносців про наближення монголо-татар, щоби він міг вчасно прийняти потрібні міри для оборони України-Русі”[25,№72].

Однак усі ці відчайдушні заходи енергійного Папи Інокентія IV по організації хрестового походу і реальному захисту України-Русі від монголо-татар так і не були підтримані більшістю країн Союзу Католицьких держав[8,с.158-173; с.85-98].

Великий князь Данило, наголошував дослідник В.Пашуто:” маючи надію на хрестовий похід проти монголо-татар зондував сприйняття цього питання через свої зв’язки, які він мав у сусідніх західно-європейських країнах: Угорщині, Польщі, Чехії, Німеччині і навіть у Тевтонському Ордені, Мазовії та Помор’ї, однак бачив, що всі ці країни досить пасивно ставляться до наполягань Папи Римського Інокентія IV щодо організації хрестового походу проти Золотої Орди. Володарем України-Русі, великим князем Данилом, було встановлено, що Папа Римський Інокентій IV не зможе підняти заплутаний у міжусобні війни, католицький світ, і що останній не піде захищати ще одну, щойно прийняту в лоно Союзу Католицьких держав “свою складову частину, Україну-Русь”. Отримавши від переговорів максимальні вигоди, великий князь України-Русі Данило, вирішив призупинити процес Унії з Римською Церквою, та вступ до Союзу Католицьких держав Української держави і зосередитись на виконанні “мирницьких” угод з Золотою Ордою”[11,с.254].

Про це чітко наголошує Руський літопис: “Прислав Інокентій IV до нього Данила єпископа Беренського і Кам’янецького, говорячи йому:“ прийми вінець королівства, та великий князь Данило відповідав тоді йому, очевидно в 1247 році, рать татарська не перестає, зле вони живуть із нами, то як я можу прийняти вінець королівства без підмоги твоєї”[16,с.413]. Приїхавший в Україну-Русь легат Папи Інокентія IV, Альберт, почав проголошення Унії, однак не був підтримай у своїх стремліннях великим князем Данилом. Його політико-релігійна справа не мала успіху, оскільки великокнязівська влада не брала участі у процесах релігійної Унії, яку намагався провести легат Альберт з низкою католицьких місіонерів. В процесі

впровадження Унії, наголошував дослідник В.Пашуто:” великий князь Данило Романович побачив занепокоєність Золотої Орди, а розривати союзні відносини, які йому дались так важко і вартували особистих принижень та підставляти під новий удар ще добре не улаштовану для оборони від монголо-татар, Україну-Русь, він небажав. Тому розпочаті релігійні заходи легата Папи Римського, Альберта, по впровадженні Унії в Україні-Русі, не були підтримані великим князем Данилом”[11,с.254].

Так закінчився перший період переговорів великокнязівської влади по входженню України-Русі до Союзу Католицьких держав і релігійної Унії Православної і Католицької Церков, які проходили в 1246-1248 роках[8,с.158-173; с.85-98].

Як зауважував польський літописець Ян Длугош, опираючись на якийсь невідомий нам документ: “великий князь Данило відпустив папського легата Альберта без честі”[29,р.320].

Проведені переговори з Папою Римським Інокентієм IV та сусідніми західно-європейськими країнами, дали можливість великому князю Данилу зрозуміти, що ні західні сусіди ні Папа Римський Інокентій IV, не зможуть надати реальну військову допомогу Україні-Русі у можливій війні з Золотою Ордою. В цей же час великий князь Данило займається зміцненням обороноздатності власної Української держави, будує нові міста, фортеці, замки, він готується, оскільки розуміє, що його чекає майбутня війна, адже він бажає за будь-яку ціну визволитися з під ярма монголо-татар. Така діяльність стає провідною ідеєю його життя, якій великий князь Данило залишається вірним до останнього свого подиху. Готуючись до боротьби, великий князь Данило прекрасно розумів, що подолати добреозброєне й дисципліноване ординське військо можна буде лише тоді, коли стане можливе об'єднання усіх сил Української держави з військовою організацією Союзу Католицьких держав та Суздальської Русі[8,с.158-173;с.85-98].

У зв'язку з новою загрозою Золотої Орди, великий князь України-Русі Данило звернув увагу на північний-схід, де у 1249 році, за рішенням імператора Монголії, великим Суздальським князем став Андрій Ярославович, який одразу ж почав проводити незалежну політику, щодо Золотої Орди і самого хана Батия. У перший же рік свого князювання він не послав дарунків хану

Батию, що обов'язково робили його попередники. Прагнення князя Андрія Ярославовича Суздальського, визволитися від монголо-татарської неволі, не могло не привернути уваги великого князя України-Русі Данила Романовича. Скоро між Україною-Руссю і Суздальською Руссю встановлюються дружні відносини, які переростають у військово-політичний союз, ініціатором якого стає володар Української держави, великий князь Данило[8,с.158-173;с.85-98].

У 1250 році військово-політичний союз України-Русі та Суздальської Русі закріплюється шлюбом великого князя Суздальської держави, князя Андрія Ярославовича з дочкою володаря України-Русі, великого князя Данила. Вінчас їх у Володимирі на Клязьмі найблищий сподвижник володаря України-Русі, митрополит Кирило. Суздальський літопис засвідчив, що у 1251 році:“ одружився князь Андрій Ярославович з дочкою Данила Романовича і вінчав їх митрополит у Володимирі”[17,с.460-485; с.160-162].

Цей союз України-Русі з Суздальською Руссю міг мати лише одну мету - збройну відсіч Золотій Орді, наслідок союної угоди повинен був бути тільки один - повне визволення від монголо-татар. Суздальський літопис наголошував:“ що Андрій Ярославович разом з своїми боярами волів краще бігати від татар ніж царям їх служити”[36,р.206; s.559].

Проте планам наймогутніших володарів України-Русі і Суздальської Русі не судилося збутися. Монголо-татарські хани сторожко спостерігали за створенням союзу та шлюбом великого князя Андрія Ярославовича Суздальського на дочці великого князя України-Русі Данила Романовича, Галицького, який дав їм зрозуміти, що зволікати більше не можна, адже вони ризикують втратити контроль над Суздальською Руссю[8,с.158-173;с.85-98].

У 1252 році на Суздальську Русь раптово рушило велике військо під керівництвом одного з царевичів - чінгізидів, Неврюя. Військо хана Неврюя форсованим маршем вступило в Суздальську державу. Великий князь Суздальський Андрій Ярославович не скорився і вийшов з усіма наявними у нього військовими силами проти монголо-татар. Коли монголо-татари форсували річку Клязьму і підійшли до міста Переяслава-Заліського тут зустрів їх великий Суздальський князь Андрій з усіма своїми полками. Як

сповіщає новгородський літописець: “була січа велика”, великого князя Андрія Ярославовича підтримала тільки прислана тверським князем Ярославом невелика дружина. Напад монголо-татарів був настільки несподіваний для великого князя Андрія Суздальського, що він не встиг вчасно сповістити про нього володаря України-Русі, великого князя Данила, тому допомога Української держави запізnilась[8,с.158-173;с.85-98].

У зв'язку з поразкою, князь Андрій Ярославович утік в “Свейську землю”, тобто в Швецію і на жаль більше не зумів у своєму житті організувати супротив проти монголо-татар. Так володар України-Русі втратив єдиного реального союзника, а Суздальська держава внаслідок поразки великого князя Андрія Ярославовича знову попала, ще в більш важку залежність від Золотої Орди[4,с.24-47].

Після втрати на північному-сході, єдиного союзника, великого Суздальського князя Андрія Ярославовича, який реально боровся проти монголо-татар, великий князь України-Русі Данило Романович Галицький, зрозумів, що для боротьби проти монголо-татар йому знову потрібно шукати союзників серед західно-європейських держав, яких очолював Папа Римський Інокентій IV[8,с.158-173;с.85-98].

Шість років тому володар України-Русі Данило відгукнувся на пропозицію Папи Римського Інокентія IV відносно вступу України-Русі в Союз Католицьких держав, однак протидія монголо-татар не дала можливості у той час завершити об'єднавчий процес України-Русі з Союзом Католицьких держав. Ситуація склалась так, що володар України-Русі, великий князь Данило, не дав остаточної відповіді Папі Інокентію IV на його пропозицію внаслідок відсутності військової допомоги з боку останнього. У таких політичних реаліях у 1246-1248 роках шляхи Данила та Папи Римського Інокентія IV розійшлися, оскільки Папа Інокентій IV бажав швидкої релігійної Унії Православної Церкви з Католицькою, а володар України-Русі Данило, реальної військової допомоги проти монголо-татар. Однак володар України-Русі, Данило, не поспішав робити висновки, адже Папа Інокентій IV знову обіцяв великому князю України-Русі Данилу Романовичу, очолити хрестовий похід католицького воїнства усієї Європи проти монголо-татар. Однак переконавшись у неспроможності

Папи Римського Інокентія IV організувати і очолити боротьбу проти монголо-татар, володар України-Русі, щоб уникнути нападу Золотої Орди, припинив процес входження України-Русі до Союзу Католицьких держав та Унію Української Православної Церкви з Католицькою. Розгніваний Папа Інокентій IV направив проти України-Русі ворожих їй литовських князів, та великий князь Данило Романович навіть не направляв проти них своє рицарське військо, прикордонна сторожа легко відбила напад литовців і прогнала їх у глиб зарослої диким лісом Литви. Здавалось після цього стосунки з Папою Римським Інокентієм IV розірвались назавжди. Однак Папа Інокентій IV був досить досвідченим дипломатом, зірко споглядав за ходом політичних подій на сході Європи, через деякий час у нових умовах, він знову у 1252 році встановлює політичні стосунки з великим князем Данилом. В цей час головний союзник України-Русі, Суздальська держава, зазнала поразки від царевича Неврюя. Після розгрому великого суздальського князя Андрія, Золота Орда вирішила покарати і союзника Суздальської держави, великого князя України-Русі Данила. У зв'язку з цим до кордонів України-Русі, було підтягнуто військо на чолі з монголо-татарським полководцем Куремсою. Власне така політична ситуація примусила володаря України-Русі відновити переговори з Папою Римським Інокентієм IV[8,с.158-173;с.85-98].

Ініціатива відновлення переговорів повністю належала Папі Римському Інокентію IV, який діяв через посередництво угорського короля Бели IV, останній писав Папі Римському, що не пожалів праці, щоби схилити великого князя України-Русі Данила до переговорів:“ Manifestum est de sollicitudine nostra ae diligentia in revocatione Ruthenorum ad obedientiam sedis apostolicae, guorum nuncii vel idim accesserunt vel sunt ad vos proxime reuerenter accessuri. 5 idus majia. 1252”[31, р.144, від 5 травня 1252р.]

Місія угорського короля Бели IV облегувалася тим, що в цей час до східних кордонів України-Русі просувалось військо темника Куремси, якому великий князь Данило вирішив не підкорюватись і зацікавлений у недоторканості своїх західних кордонів, розпочав переговори з Папою Римським Інокентієм IV. В цей же час, відбулася коронація великого князя литовського Міндовга, на короля Литви, яка ставила великого князя України-

Русі у невідгідні умови перед Союзом Католицьких держав [8,с.158-173;с.85-98].

При наближенні монголо-татар, великий князь Данило Романович запропонував Папі Римському Інокентію IV готуватися до хрестового походу, і як бачимо із булли виданої 14 травня 1252 року, великому князю Данилу Романовичу вдалося переконати Папу Інокентія IV про необхідність хрестового походу проти монголо-татар. В свою чергу Папа Римський Інокентій IV надіслав “Повідомлення великому князю Данилу”, про необхідність підготовки до відсічі нападів монголо-татар:“ Sane nuper carissimo in Christofilio nostre rege Ruscie illustri, guem loci vicinitas suorum secretorum plerumque reddit participem, per litteras suas aupimus referente, prefatos Tartaros fore paratos ad delendas religuias guos divina benignitas... ab ipsorum manibus liberavit, et ipsius vicinia christinitatis vesano spirititu, nisi Deus restiterit, conculcanda”[44,s.107].

Таким чином булли Папи Римського і просьби угорського короля Бели IV, який вів переговори з великим князем Данилом про його коронацію і Унію Церков, внаслідок монголо-татарської загрози, почали знову зближувати політичні та релігійні позиції володаря України-Русі і Папи Римського[8,с.158-173;с.85-98].

Папа Римський Інокентій IV знав чистолубство великого князя Данила, який не бажав поступатися перед угорським королем. Коронація Міндовга у 1251 році на короля Литви, ще більше посилила амбіції, великого князя Данила Романовича. Папа Інокентій IV, зауважував М.Грушевський:” впливаючи Белою на Данила бажав захопити останнього до Унії Церков, королівським титулом, але великий князь Данило бажав не королівського титулу, а реальної військової допомоги проти монголо-татар. Він відповів легату, що коронується тоді, коли відчує, що іде реальна військова допомога від Папи, оскільки монголо-татари визнавши, що він перейшов у інший табір, кинуть на нього усі наявні у Золотій Орді військові сили. Бажаючи бути щирим у стосунках з володарем України-Русі і намагаючись конкретно допомогти Українській державі, Папа Римський Інокентій IV, 14 травня 1253 року видав буллу, якою він закликав християн: Польщі, Чехії, Моравії, Сербії, Помор’я, і другі сусідні з Україною-Руссю,

християнські народи, до хрестового походу проти монголо-татар[3,с.32-33].

На початку 1254 року Папа Інокентій IV закликав до хрестового походу: Швецію, Данію, Тевтонський Орден та Німеччину. Папа Інокентій IV доручивши легату Русі Альберту, який вернувся в Пруссію, проголосити хрестовий похід усього Союзу Католицьких держав проти монголо-татар і обіцяв сам його очолити[26,№90(17.05.1254г.)].

Уся ця широкомаштабна політична кампанія була проведена Папою Інокентієм IV, для того щоб схилити великого князя Данила Романовича, до Унії Церков, офіційного коронування на короля Русі та офіційного вступу в Союз Католицьких держав. Такі широкомаштабні заходи Папи Римського Інокентія IV дійсно справили велике враження на великого князя Данила, який внаслідок цього повірив, що реально отримає військову допомогу від усього Союзу Католицьких держав. На початок таку допомогу зобов'язались надати угорський король, польські князі, Тевтонський Орден[8,с.158-173;с.85-98].

Однак, джерела дають нам право наголошувати, що ні угорський король ні польські князі не були щирими у своїх бажаннях допомоги великому князю України-Русі Данилу Романовичу, Галицькому. Угорський король Бела IV який претендував на Галичину не був задоволений коронацією та офіційним проголошенням Папою Інокентієм IV, великого князя Данила, королем усєї Русі. Але політична гра потребувала коронування Данила Романовича на короля України-Русі, оскільки амбіції Папи Римського Інокентія IV перед монголо-татарами Золотої Орди були великі і тому угорський король Бела IV, всупереч свого бажання, спонукав до коронування на короля Русі “свого друга дитинства Данила”, обіцяючи йому військову допомогу. Та усе це були лише слова, реально угорський король Бела IV не збирався надавати військову допомогу Україні-Русі. Він не був упевнений, що уже король всієї Русі Данило у скрутний для України-Русі, час, знову не відновить союзну угоду з Золотою Ордою і разом з останньо не вирушить походом на Угорщину. У зв'язку з цим угорський король Бела IV писав Папі Інокентію IV:” що щохвилино очікує нападу монголо-татар на свою країну, що

він оточений різними невірними народами в тому числі, руським, бродниками і половцями”[25,р.239, №440(1254г.)].

Як бачимо, угорський король Бела IV з чисто дипломатичних міркувань, спонукав великого князя України-Русі, Данила, до Унії Церков та коронації на короля Русі, а з другої сторони Бела IV не тішив себе ілюзіями відносно Унії і коронації Данила, і в подальшому навіть після укладення союзного договору боявся могутності, вже короля Данила I[8,с.158-173;с.85-98].

Про могутність України-Русі, володар якої посягав на далекий від його держави, австрійський трон на який хоч короткочасно він посадив свого сина князя Романа, знав і Папа Інокентій IV, тому розуміючи, що як союзник Золотої Орди може піти з останньою на Польщу і Угорщину, тому вирішив укріпити останню союзним договором з Чехією, пославши для укладення договору особливого легата[46,s.291].

Формально воно виглядало, наголошував І. Умінський, що військові сили Угорщини та Чехії з’єднувались для військової допомоги Україні-Русі згідно булли виданої Папою від 14 травня 1253 року[45,s.42-45].

Однак наступні факти дають право наголошувати, що зовсім не Україна-Русь і її захист від монголо-татар були у Папи Інокентія IV в голові, і зовсім не їй він намагався надати в першу чергу військову допомогу проти монголо-татар. Чеські джерела засвідчують, що чеський король Пшемисл-Оттокар II бажав закріпитися в Австрії так само, як і володар України-Русі Данило, в обох сили для боротьби за Австрію були приблизно рівні, тому кожен із них бажав ослаблення останнього, напад монголо-татар звичайно ослаблював військову організацію великого князя України-Русі Данила, відвертав його увагу від європейського політичного театру, тому надання йому військової допомоги для подальшого втручання після перемоги над монголо-татарами, у справі Європи, і зокрема Австрії, не входило в політичні плани чеського і навіть угорського короля. Договір Угорщини і Чехії укладався тому, щоб заспокоїти чеського короля Пшемисла II від раптового удару зі сторони Угорщини, коли він по завданню Папи Інокентія IV з усім своїм військом відправиться на допомогу хрестоносцям в Прибалтику, а отже, військова допомога Україні-

Русі зовсім не стояла в планах Папи Римського Інокентія IV [27,s.20].

Тевтонський Орден в Прибалтиці знаходився в досить тяжкому становищі і постійно просили допомогу в могутнього Чеського королівства. В кінці 1253 року вармінський єпископ Ансельм знаходився в Моравії, де проводив з приводу тяжкого становища Тевтонського Ордену довготривалі переговори з єпископом Оломоуцьким[33, №202]. Приїжджав в Прагу з проською про військову допомогу у 1254 році і великий магістр Тевтонського Ордену Поппо фон Остерн[27,s.20-21].

В результаті широкомаштабних переговорів був організований похід чеського короля Пшемисла II разом з маркграфом Брандєбурським Оттоном III на Прусів, який закріпив становище Тевтонського Ордену у Прибалтиці. Похід проходив в той же час, коли військо великого князя Данила успішно відбивало натиск військ монголо-татарського воєначальника Куремси [11,c.260].

В цей же час ми бачимо, що польські князі теж умовляли володаря України-Русі Данила прийняти королівський титул. Виникає запитання, наголошував дослідник Д.Зубрицький:” чому це польські князі і пани так усердно умовляли,у слід за угорським королем, великого князя України-Русі Данила, прийняти королівський титул, який підвищував гідність великого князя Данила Романовича і припинював самих польських князів. Причина була ось в чому, великий князь Данило Романович після встановлення з Золотою Ордою союзних відносин був у центрально-східній Європі наймогутнішим володарем, сусідство з яким ставало досить небезпечним. Ряд польських князів були всеціло залежні від великого князя Данила. Будучи союзником монголо-татар і забезпечивши собі від них тил, великий князь Данило постійно втручався у внутрішні справи Союзу Католицького держав, а якщо великий князь Данило Романович коронується на короля Русі і тим самим перейде в табір Союзу Католицьких держав, він відразу накликає на себе незадоволення Золотої Орди і таким буде змушений захищати свої східні кордони, що вивільнить Європу від його втручання. Участь володаря України-Русі у європейських справах лякало як польських князів так і угорського і чеського королів. В цей же час

переговори Папи Римського Інокентія IV з великим князем України-Русі не вщухали. Під політичним тиском, “друга дитинства і родича”, угорського короля Бели IV і союзних польських князів, великий князь Данило Романович дав згоду на коронацію на короля Русі, Церковну Унію і вступ у Союз Католицьких держав[8,с.158-173;с.85-98].

Повертаючись з свого австрійського походу через союзню Польщу, він зупинився в Кракові де на нього уже чекали послы Папи Інокентія IV. Незадоволений своїми союзниками, великий князь Данило, Галицький не побажав вести переговори з папськими послами в Кракові. Руський літопис наголошував, великий князь заявив послам:“ не гоже могутньому володарю приймати послів у чужій країні”[6,с.105-106].

Український історик М.Грушевський з цього питання зауважував:” що у Польщі по питанню Унії Церков і коронуванні Данила Романовича на короля Русі проходили широкомаштабні переговори, у які були включені усі угорські, польські як світські так і церковні ієрархи, та великий князь Данило Галицький все одно не бажав коронуватися без військової допомоги Союзу Католицьких держав. Однак нові гарантії, обіцянки були тим критерієм які спонукали великого князя України-Русі Данила Галицького погодитися на коронацію[3,с.72].

Як наголошував Руський літопис:” центральною фігурою на переговорах був легат Папи Інокентія IV, Опізо, який вів переговори з володарем України-Русі, Данилом від імені Папи Інокентія IV:“ сину прийми від нас вінець королівства”, а від себе добавляв:“ти матимеш поміч від Папи”. Таким чином будучи переконаним Болеславом краківським, Семовитом мазовецьким і вельможами польськими, угорськими які пообіцяли від імені угорського короля йому надавати допомогу проти монголо-татар: “а ми есьмо тобі на підмогу проти поганих” і умовляння мами візантійської принцеси Анни, “яка бажала бачити свого сина царем Русі”, Данило Галицький дав згоду на коронацію і запросив легата Папи Римського Інокентія IV, Опізо і польських князів до себе на коронацію в Україну-Русь”[16,с.404].

На церемонії коронації великого князя Данила були присутні польські князі великий князь краківський Болеслав, князь мазовецький Семовит, князь володимиро-київський Василько, усі

сини Данила Романовича князі Шварн, Лев, Роман, усі бояри Української держави та духовенство. Уся церемонія коронування проходила у липні 1253 року. Володар України-Русі прийняв від Папи Інокентія IV, корону й королівські інсигнії: скіпетр, коруну, та інші королівські ознаки з рук папського легата, Опізо. Сам королівський вінець, як наголошував Руський літопис:” на голову українського короля при коронуванні покладали не лише руки папського легата Опізо, який коронував його від імені Папи, але й руки усіх руських єпископів”[16,с.404].

У слід за свідченням Руського літопису про коронацію великого князя Данила на короля Русі, який зразу після церемонії коронації називає великого князя Данила Романовича:” королем Русі”, цю подію засвідчує польська грамота, яка датується 24 грудня 1254 роком, в якій Данило теж називається:”першим королем Руським”- “*excellenti viro Daniel i primo regi Ruthenorum*”[34, s.64].

На нашу думку коронація Данила Романовича на короля Русі відбулася в липні 1253 року. Якщо вірити свідченням Руському літопису, що по коронації король Данило разом з усією знаттю, а також гостями, польськими князями, пішов походом на ятвягів, який продовжувався два місяці, а у вересні 1254 року у матеріалах Тайнера ми знаємо свідчення про відправлення королем Данилом посольства до Папи Римського, де згадується про ятвязьський похід, то цілком очевидно, що коронація відбулася у липні 1253 року[35,з.442].

Король Русі Данило Романович не випадково коронувався в місті Дорогичині, цим він підкреслював свою могутність в очах сусідніх народів: угрців, поляків, литовців, ятвягів, Тевтонського Ордену, Суздальської Русі і ймовірно Золотої Орди. Руський літопис XIII століття підкреслює, що великий князь Данило Романович:“ прийняв вінець від Папи і від усіх своїх єпископів, а отже коронація була справою не тільки Папи Римського Інокентія IV, а й усіх духовних ієрархів з всієї України-Русі”[8,с.173;с.85-98;16,с.404].

У висновок наголосимо, що коронація Данила Галицького на короля України-Русі ще більше зміцнила позиції Українського королівства в Європі і дала можливість, маючи захищений тил з сторони заході цих держав, виграти в монголо-татар, я

наголошував Руський літопис: “Куремсину війну” , забезпечити Україні-Русі стабільний розвиток і поглибити економічні і політичні взаємовідносини з країнами Союзу Католицьких держав[8,с.173;с.85-98;16,с.404].

Нова Українська держава західно-європейського типу, яку створив король Данило після 1253 року, була настільки сильна, що навіть подальша навала нового хана Золотої Орди, Бурундая, не змогла її зруйнувати, власне, нова політична інфраструктура, забезпечила Українському королівству культурно-релігійну централізацію та повну політичну незалежність, які відбулися внаслідок інтеграції в Союз Католицьких держав, що було визначальними ознаками в розвитку України-Русі в XIII-XIV століттях, як європейської держави[9,с.104].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Воронин Н.Н. К вопросу о взаимоотношении галицко-волынской и владими́ро-суздальской архитектуры XII-XIII вв./Краткие сообщения Института истории материальной культуры АН СССР. - М.,1940. - Вып. III.
- 2.Галицко-Волы́нская летопись. Памятники литературы Древней Руси: XIII век. - М., 1981.
- 3.Грушевський М.С. Історія України-Русі. - К., 1993. - Т. III.,
- 4.Дашкевич Н. Княжение Даниила Галицкого. - К., 1873.
- 5.Дашкевич Н.П. Болоховская земля и ее значение в русской истории в кн: Труды третьего Археологического съезда в Киеве. - Киев, 1878, Т. II.
- 6.Зубрицкий Д. История древнего Галицко-Русского княжества. - Львов, 1853-1855. - Т. III
- 7.Каргер М.К. Древний Киев. - М-Л., 1958.
- 8.Котляр М.Ф. Данило Галицкий. - К.,1974.
Ідзьо В.С. Адміністративний устрій Української держави в XIII столітті. Науковий Вісник Українського Університету. - М.,2005. - Т.VII.
- 9.Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. - К., 1984.
- 10.Насонов А.Н. Монголы и Русь. АН СССР. - М.,1940.
- 11.Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. - М., 1950.
- 12.Плано-Карпини И. Де. История млонголов. - Спб. 1910.
НRM. I.
- 13.Полное собрание русских летописей (ПСРЛ), Лаврентьевская летопись, - Спб. Археографическая комиссия. 1863, Т. 1.- Вып.2. Суздальская летопись по Лаврентьевскому списку. - Л., 1927.
- 14.Полное собрание русских летописей. Летописный сборник именуемый Тверской летописью. - Спб.Археографическая комиссия. 1863. - Т. 15.
Суздальская летопись по Лаврентьевскому списку. - Л., 1927.
- 15.Рубруквис В. Путешествие в восточные страны.- Спб. 1910.
- 16.Русский літопис. - К. 1989.
- 17.Суздальская летопись по Лаврентьевскому списку. - Л.,1927.
Котляр М.Ф. Данило Галицкий. - К. 1979.
- 18.Тихомиров Н.Д. Галицкая митрополия. - Спб. 1895.

- 19.Толочко П.П. Древний Киев. - К., “Наукова думка”, 1976.
- 20.Томашівський С. Предтеча Ісидора Петро Акеревич, незнаний митрополит руський (1241-1245). ЗНТШ. - Львів, 1917. - Т.123-124.
- 21.Чубатий М. Західна Україна і Рим у своїх змаганнях до церковної Унії. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка(далі ЗНТШ). - Львів,1917. - Т.123-124.
- 22.Шараневич І. История Галицко-Волынской Руси. - Львов. 1863.
- 23.Bochmer P.V. Rehasta Imperii neuhsq. v. V. Ficker und E. Winkelmann. - Insbruk, 1881.
- 24.Wertner. Ungars Paatine und Bane im zeitater der Arpader. Ung. - Revue, 1894.
- 25.Vetera Monumenta Historica Hungariam, ed. F. Theiner.- Т. 1,
- 26.Historicis Russiae Monumentis(HRM). - Turhenev A.J. - Spb., 1841. - Т.1.
- 27.Goll J. Chechy a Prussyve staro veku. - Praha. 1897.
- 28.Grantoff. Die lubeckischen Chronikts in niederdeutschr sprache. - Hamburg, 1829.
- 29.Dlugossii Jn. Opera omnia. - Cracoviae, 1863-1887, Т.ІІ.- Lib. VII.
- 30.Codex Arpadium. - VI.
- 31.Codex Diplomaticus Hungariae(CDH) ecelesiaticus as civilis / Ed. G. Fejer. - Budae, 1829.Т.ІV.
- 32.Codex Diplomat. Contin.(дальше CDC), ed.G.Wenzel. - Pest, 1869. - Т.VII.(1235-1260).
- 33.Codex Diplomatie Moraviae. - Т.ІІІ.
- 34.Codex diplomatiae Poloniae. ІІІ.
- 35.Monumenta Hunharu. - І. - Z. 442.
- 36.Monumenta Germaniae Historika(дальше MGH). - Scriptorum Hannovera, 1826-1930. - SS, XXVIII
MGH. -Т.ІХ.
- 37.Muraloti L. Regem Italikarum Scriptoros, 3. - Mediolani, 1723.
- 38.Norden W. Das Partumund Byzanz. Anmerk. І. - Berlin. 1903.
- 39.Rocznik Kapituln Krakowski. - MGH. - Т.ІІ.
- 40.RPR. - №116/3.1245r.
- 41.Palazkij F. Dejiny narodu Ceskeho v Cechach a v Morave. - Praha, 1894.
- 42.Polonia Monumenta Historika(дальше РМН). - Rcznik Swietokzyski. - Т.ІІІ.

43.SRH. - T.I.

Chronik Zagrabiense. - P.468.

44.Theiner. Monumenta Polonia. - I.

45.Umiński J. Niebezpieczstwo tatarskie w poc. XIII w. a papież
Innokenty IV//Rozprawy Historyczne Tow-wa Naukowego
Warszawskiego (1921-1922). - T.I.

46.Fontes Rerum Bohemicarum. - Praha. 1874. T.II.

Адміністративний устрій в Україні-Русі в епоху короля Данила у 1253-1264 роках.

Із аналізу вітчизняних та іноземних джерел, зокрема з свідчень Руського літопису XIII століття, бачимо, що адміністративну реформу в Українській державі ще у 1200 році, розпочав "Самодержець всієї Русі", великий князь Романа Мстиславовича. Суть адміністративної реформи великого князя Романа полягала в тому, що в час його правління усі князі, великі бояри, хоча і мали великі володіння, однак окремої політичної діяльності не проводили і в усьому підкорялися політичній волі володареві України-Русі. Підпором політичної та військової діяльності великого князя Романа Мстиславовича були кращі люди міст, бояри і торгово-ремісничі знать, діяльність яких, повністю солідаризувалася з планами великого князя Романа. Найважливішою "адміністративною справою Романа" було злучення великих і дрібних княжінь в одну політичну інфраструктуру від Карпат до Дніпра[4,с.85-98].

Характеризуючи діяльність великого князя Романа Мстиславовича польський хроніст Ян Длугош писав, що: "за короткий час Роман так піднісся, що правив майже усіма землями і князями Русі"[1,с.81-87;с.145].

Руський літопис XIII століття відзначаючи могутність великого князя Романа, називає його по праву: "Самодержцем усієї Русі, царем в Руській землі", а отже володар Української держави, великий князь Роман Мстиславович вважався, українським народом, реальним "садоржцем" Української держави у час її найбільшого державного зміцнення та адміністративного реформування на початку XIII століття [14,с.368].

В час його енергійного правління, бояри руські, торгово-ремісничі знать та духовенство підтримували державні плани великого князя Романа і розуміли значення єдиновладдя в Україні-Русі[11,с.104].

За таких обставин великий князь Роман своїми адміністративними реформами був грізним українським володарем, часом немилосердним, справжнім творителем міцної Української держави, яку він упорядковував за західно-

європейським зразком і яка, на початку XIII століття, внаслідок його реформаторських починань, досягла найбільшої політичної могутності[9,с.31-50].

Після фатальної смерті великого князя Романа та феодалної війни, ставши повнолітнім, справу відновлення єдиновладдя продовжив син Романа Великого та законний спадкоємиць Української держави, великий князь Данило, який виніс уроки з великої смуги та феодалної анархії для утвердження єдиної адміністративної системи в усій Українській державі [10,с.107-174].

Заради підвищення політичного, економічного та культурно-релігійного рівня, великий князь Данило Романович коронувався на короля України-Русі і вступив у Союз Католицьких держав[4,с.85-98].

Як наголошують Санкт-Петербурзькі вчені І.Я. Фроянов і А.Ю. Дворніченко:” за час правління великого князя Данила Романовича адміністративна система України-Русі змінюється, її складові частини, княжіння, набирають рис загальноєвропейського адміністративного характеру. Яскравим прикладом модернізованої Української держави, за західноєвропейським зразком, являється державець нового типу, “Данило-король” зі своєю західноєвропейською адміністрацією: дворським, печетником-канцлером, воєводою, тисяцьким, служилими князями і боярами. Це нова адміністративна епоха, яка характеризує новий період в історії Українського королівства у час його входження в Союз Католицьких держав[17,с.156].

Українська держава стає могутньою тому, що вважалася власністю великого князя, після 1253 року, руського короля, який опирався на патриціат князів та боярсько-патриціальних земельних спадкових власників. Король був уже самодержцем, а князі і бояри його дідичні васали різного рангу підпорядкування. Таку політичну та адміністративну структуру Українська держава набрала, у часи короля Данила, внаслідок політичного, економічного та релігійного зближення з західними сусідами: Угорщиною, Польщею, Чехією та іншими державами Союзу Католицьких держав[4,с.85-98].

В устрої Українського королівства з'явилися елементи західного адміністративного управління, права, літописці уже

замінюють титулатуру “великий князь”, на загально-прийняту в уживанні для володарів Союзу Католицьких держав: “руський король”, “король”. У час правління короля Данила в Українській державі титул короля Русі вживається в розумінні володаря цілої Української держави, а самі володарі України-Русі у такому контексті почали вживати західно-європейські ознаки королівської влади: вінець (корона) герб, печатка, прапор. Вони були і у ранішній історії України-Русі, зокрема в час великого князя Романа, але у час короля Данила набули особливого розвитку під впливом політичного зближення з країнами Союзу Католицьких держав. Розповідаючи про коронацію великого князя Данила на короля України-Русі, Руський літопис наголошує: ”що Папа Римський Інокентій IV прислав до великого князя Данила послів достойних, які принесли вінець і скіпетр і корону, тобто реліквії, які у західно-європейському світі означають королівський сан”. Вінець-це королівська діадема, або корона, скіпетр-жезл, корона-це так звана держава, або куля з хрестом[11,с.115-119].

Характерно, що із прийняттям великим князем Данилом титулу короля Русі в Українській державі формуються досі невідомі адміністративно-управлінські структури, які притаманні для цього часу в Союзі Католицьких держав. Перше місце між королівськими сановниками зайняв дворський чи дворецький, який виник під впливом королівського улаштування дворів Союзу Католицьких держав, зокрема таких як Угорщина, Чехія, Німеччина. Руський літопис згадує посаду “дворського” у 1211 році в Угорщині “великого дворського Пота”, який очолював угорські війська, вислані на допомогу князю Данилу. З 1242 року дворськими почергово виступають бояри при особі князя Данила. Наступним адміністративним управителем королівства Русі, Руський літопис називає “суддю нашого двору”, тобто королівського суддю, який виконував державне судочинство. Руський літопис називає адміністративну посаду в королівстві Русі, таку, як “печатник”. Ця посада зовсім не відома в адміністративному управлінні Української держави до часу короля Данила, вона була поширена лише в Союзі Католицьких держав. Можна вважати, що печатник був охоронником королівської печаті і використовував її для королівських документів, як це робили західно-європейські канцлери. Збережені оригінальні

грамоти Українського королівства XIV століття, написані на пергаменті, з королівськими печатками внука короля Данила, короля Юрія I, можуть говорити про їх широке застосування у суто західно-європейському вигляді, починаючи із епохи короля Данила. Печатник в Українському королівстві, очевидно, складав тексти грамот, які відсилав від імені короля Данила до сусідніх володарів і керував королівською канцелярією, будучи ключовою особою під час написання та редагування текстів грамот руського короля. Очевидно печатник в Українському королівстві відповідав за укладання текстів міжнародних угод починаючи з епохи короля Данила[2,с.96-105;с.2-3].

В цей же час в Україні-Русі за західно-європейським зразком було реформоване і українське військо. “Слово о полку Ігоревім” згадує, що “полки Романа були споряджені шоломами латинськими, мечами булатними”. Ці полки уже не підчинялися боярським урядникам, а безпосередньо королю. Руський літопис наголошує, що полководці були повністю підчинені королю: “ Ти, король, голова всім полкам. Якщо кого з нас пошлеш уперед, як тебе не послухати, бо ти знаєш військовий порядок, знаєш звичай війни і кожний тебе засоромиться і налякається”. Дане повідомлення дає право наголошувати, що військова організація Української держави у XIII столітті ототожнюється із структурою рицарського війська західно-європейських країн, в першу чергу Угорщини, Чехії, Німеччини, основу якого становили рицарські полки. В цей час у новому рицарському кінному війську вводиться посада, “сідельничого”, який, як наголошував Руський літопис:” був відправлений королем Данилом проти бунтівних бояр”. Літописець наголошував:” що після того, як угорський король Бела IV породичався з володарем України-Русі Данилом, видавши дочку Констанцію за сина великого князя Данила, князя Лева, Україна-Русь активно почала втручатися в європейські політичні справи”. Як засвідчив Руський літопис:” з’їхались колись, король угрів з Данилом проти німців. Данило же прийшов до нього на чолі безчисленних полків. Німці же боялися зброї татарської, були бо коні в личинах і коярах шкіряних, рицарі в ярицях (посріблених кольчугах)”[15.с.366-368].

Як бачимо адміністративна та військово-політична організації України-Русі стали настільки міцними, що коронація

Данила Романовича на короля Русі, фактично була домінантою вступу цього процесу, їх міцність дозволила без будь-якого внутрішнього феодалного супротиву, Україні-Русі вступити у середині XIII століття в Союз Католицьких держав. З цього питання дослідник XIX століття М.Дашкевич наголошував: “Релігійна і політична унія великого князя Данила мала великий вплив на подальшу історію України-Русі. Світлий король України-Русі Данило проголошувався Папою Римським як рівний серед рівних володарів Європи. Королівство Русь тепер знали у Європі як реально існуюче і входяче в Союз Католицьких держав, затверджене Папою. В зв’язку із цим Союз Католицьких держав познайомився ближче з Україною-Руссю і по другому через безпосередню пропаганду Папського престолу дивився на королівство Русь, як на західно-європейську державу” [3, с.2-3, с.11-19; с.96-105].

Хочу загострити увагу важливостей цих подій, які привели Українську державу, очолювану королем Данилом до широкомасштабних політичних, адміністративних і соціально-економічних змін, поставили її на вищий суспільний ступінь розвитку з наймогутнішими державами тогочасного Союзу Католицьких держав. Як зауважував дослідник М.Дашкевич:” це була історична подія, оскільки адміністративна реформа, давала широкі можливості інтеграції як політичної, торгово-економічної, так і культурно-релігійної в всеохоплюючу інфраструктуру Союзу Католицьких держав. Адміністративна реформа ставила Українське королівство в один ряд з наймогутнішими державами Європи і посилювала його політичний вплив внаслідок самої інтеграції в систему Союзу Католицьких держав, і не принижувала Україну-Русь, як вважають опоненти Унії, а навпаки підвищувала її. Вступавши в Союз Католицьких держав король Данило бачив у стані монголо-татар кризову анархію і водночас наростаючу культурно-релігійну, економічну та політичну могутність Союзу Католицьких держав, який дав опір монголо-татарам, і який мав сильний вплив у його власній Українській державі. Власне тому великий князь Данило, давши згоду на коронацію, розпочав зближення з Союзом Католицьких держав” [3, с.2-3, с.11-19; с.96-105].

Слід наголосити, що багато українських можновладців підтримали стремління великого князя Данила, зокрема і його мама, велика княгиня Романова, візантійська принцеса Анна, яка бажала бачити свого сина Данила, “царем в Україні-Русі” [14,стб.864-869; с.366-368].

Дуже сильно наполягали на коронуванні на короля Русі, польські князі, приговорюючи:” прийняв би ти вінець, а ми готові усі тобі на підмогу проти поганих”. На церемонії коронування, наголошував літописець, були присутні всі сусідні володарі, послі від угорського короля, польські князі: Болеслав, Семовит, князь волинсько-київський Василько, син князь Лев, уся служила українська знать від Карпат до Дніпра, українське духовенство. Коронація Данила Романовича на короля України-Русі в Дорогичині, поблизу західноєвропейських держав у сусідстві з Литовським королівством, Польським королівством, Тевтнським Орденом. Сама коронація повинна була нести у собі критерій єдності цих держав з Україною-Русю у боротьбі з спільним ворогом, монголо-татарами. “Ти матемеш поміч од Папи”, - сказав Опізо великому князю Данилу”, “Прийняв би ти вінець від бога - сказали польські князі, а ми готові тобі на підмогу проти поганих”[16,с.368-369;с.259].

Слід наголосити, що привітав з коронацією на короля Русі Данила Романович і віце-магістр братів дому Тевтонського в Пруссії Бурхарт фон Хорхаузен, велику людину Данила та першого короля Русі.” In nomine domini nostri Jesu Christi Amen. Fr [ater] Burchardus de Hornhusen vicepreceptor fratrum domus Theutonice in Prussia, [universis Christi] fidelibus presens scriptum inspecturis presentibus et futuris salutem in domino sempiternam. Noverit universitas vestra quod nos de fra [trum nostrorum consilio et con] sensu, excellenti viro Danieli primo rege Ruthenorum...”[7,с.123-137;с.118-129].

Таким чином, приймаючи титул короля і вступаючи в Союз Католицьких держав, великий князь України-Русі, Данило Романович став на чолі антитатарської коаліції і вирішив дати бій Золотій Орді. Згідно сукупності проаналізованих джерел можна наголосити, що уже з 1253 року союз короля Данила з Папою Інокентієм IV став реальною базою у боротьбі проти монголо-татар. Це видно по фактичному матеріалі відображеному в

джерелах за 1253 рік, згідно яких король Данило Романович сповіщав Папу про наближення татар до своїх східних кордонів і просив Папу надати вразі необхідності йому військову допомогу. У відповідь “світлому королю Русі” була направлена булла Папи Інокентія IV, від 14 травня 1253 року, яка “призивала християн Польщі, Чехії, Моравії, Сербії, Помор’я і других сусідніх з Україною-Руссю держав виступити проти татар”[19,№90; №5; р.348,р.120].Таку буллу, отримав і угорський король Бела IV, який відписував Папі Інокентію:“ Що хвилино чекає нападу татар”. Папа, бачучи загрозу монголо-татар над Україною-Руссю, навіть помирих Чехію з Угорщиною, тільки для того, як наголошував І. Умінський, щоб вони разом виступили на допомогу Україні-Русі”[21,s.291; №192, №193].

В боротьбі проти монголо-татар, наголошував А.Амманн:” Україна-Русь стала фортецею для усієї Європи і Папа, бачучи, довгу затяжну боротьбу Русі проти татарів, побажав об’єднати усіх християн Європи без різниці, якого би релігійного обряду вони не були. Монголо-татарська загроза примусила Папу Римського Інокентія IV надати багато уваги європейському сходу, як справі захисту усього християнства від нашествия монголо-татар. Папа Римський намагався з усіх сил здружити Україну-Русь з західно-європейськими державами після її офіційного включення до Союз Католицьких держав і подружити короля Данила з володарями цього Союзу. На його думку, така особиста дружба допомогла б королю Данилу скоріше інтегрувати Україну-Русь в Союз Католицьких держав і надати останніми допомогу Україні-Русі у війні проти Золотої Орди. Така невтомна праця Папи Інокентія IV у цьому напрямку привела в 1250-1260 роках до Унії з Католицькою цивілізацією двох таких могутніх і впливових у Центрально-Східній Європі держав, як України-Русі та Литви” [18,s.142, s.251,s.261].

Викладені нами факти, дозволяють робити припущення, що у середині XIII століття Українське королівство внаслідок вступу в Союз Католицьких держав повністю забезпечило собі безпеку зі сторони західно-європейських сусідів. В цей же, час можна наголосити, україно-угорські відносини склалися так, що Угорське королівство постійно просило допомогу у союзного Українського королівства, що дозволило після 1260 року королю

Данилу ще більше втручався у справи сусідніх західних держав, зокрема Польщі, Чехії та Австрії, підтримуючи свого тестя угорського короля Белу IV у боротьбі з чеським королем Пшемислом II. Сповідуючи Папу Олександра IV про битву з угорським королем під Крестбургом, Пшемисл II згадував, що в числі союзників угорського короля був і король Русі Данило: “*Danielem Russian Regem et filios eius et caeteros Ruthenorum et Tartaros ge eidem Bela IV in auxilium venerat*”. Власне, з цього часу в українсько-чеських відносинах наступає покращення, бо в числі учасників Віденського договору, що відбувся 31 березня 1261 року згадується “*Chunig von Reissen*” - король Русі Данило[19,№90; №5; р.120].

Після розгрому монголо-татарського темника Куремси усі 14 міст, що підкорялися монголо-татарам, перейшли під протекторат короля України-Русі. Васалами короля Данила стали також усі болоховські князі. Таким чином, наступальними зусиллями короля Данила був розчищений шлях до приєднання Київської землі. Як засвідчив літописець, що своїми походами на схід король України-Русі Данило знову злучив володіння своєї держави від Карпат до Дніпра[4,с.85-98].

Готуючись до нового походу в Київську землю, король Данило Романович просив допомоги у литовського короля Міндовга, який надаючи йому допомогу, писав:“ Пришлю до тебе Романа з новгородцями, щоб вони пішли на Возвягль, а звідтіля на Київ”. Джерела не подають достовірних свідчень про визволення Київщини та приєднання її до Української держави, та без сумніву, що вона була включена навіть не дивлячись на контрудари темника Куремси по Луцьку і Володимирі, які були успішно відбиті. З цього питання Руський літопис засвідчив: “Данило мав часті війни з ханом Куремсою і ніколи не боявся Куремси”. Такі успішні військово-політичні дії короля Данила, привели до повного злучення в одну адміністративну інфраструктуру Української держави в 1250-1260 роках XIII століття, що було політичною домінантою діяльності короля Данила, яка закінчилося внаслідок його смерті у 1264 році[7,с.123-137;с.118-129].

В 1264 році на український престол вступив по завіту короля Данила його син, як наслідник королівського престолу

Шварн Данилович, а пізніше в 1292 році, наступний король Лев Данилович, якого всі літописні джерела Союзу Католиків держав, титулюють королем Русі: “Leon Regem Ruthenorum”, “Kunic Leo von Riuzen”, читаємо у чеських та німецьких джерелах: “Chuning Leo von Russen, der sciner sipp waz”. В анонівному географічному трактаті під 1308 роком “Flos historiarum Terrae Orientis”-“Джерело історії земель Сходу”, який зберігається у французькій національній бібліотеці, записано:“ Рутенія велике королівство, як з’єднується з Болгарією і Грецією, володар у ній король Лев “Cing Leo” [8,с.85-98; с.4-80; с.4-52; 20,р.120; р.210 (v.15233)].

Як наголошував дослідник В.Пашуто після смерті короля Данила:” Шварн Данилович вважався, за суздальськими мірками, великим князем в Україні-Русі, його підтримував в усьому і допомагав, як васал короля, смогутній волинсько-київський князь Василько Романович. Решта князів України-Русі немов би була в тіні”[13,с.289; стб.864-869].

Після смерті Шварна Даниловича у 1271 році, Лев Данилович, який до цього часу носив титул “короля Галичини і Володимирщини” заволодів його землями, і став королем України-Русі, що відзнвчено ворожим Льву Даниловичу Волинським літописом: “А Лев почав князювати в Галичі і Холмі по браті своїм по Шварні”. В цей же час він переносить столицю України-Русі по розміщенні резиденції великого князя у місто Львів. Після смерті брата, князя волинсько-київського Мстислава, у 1292 році, Лев Данилович стає єдиновладним володарем всієї України-Русі і проголошує себе у 1292 році королем Русі[5,с.45-52, с.76-80; с.114].

В подальшому, опираючись на існуючу адміністративну систему, Союзу Каторшлицьких держав, Українське королівство з 1301 по 1308 роки очолив внук засновника української королівської династії, король Юрій Львович[6,с.4-52; с.193; стб.866-867].

Український академік І.Крип’якевич наголошував, що у Українське королівство утвердило нову західно-європейську адміністративну систему в час короля Данила, наступні визначні володарі України-Русі утверджуючи західно-європейську адміністративну систему, титулюючись королями, намалалися

продовжувати та розбудовувати її в усіх регіонах України-Русі від Карпат до Дніпра[12,с.22-29; с.19-26; с.127-146].

У висновок дослідження наголосимо, що адміністративний устрій в Українській державі в час короля Данила утверджується за західно-європейським зразком внаслідок поступового зближення з країнами Центральної та Західної Європи. Утворення Українського королівства в 1253 році та його вступ у Союз Католицьких держав, прискорив утвердження адміністративних нововведень, що під таким кутом зору, є предметом подальшого дослідження[4,с.85-98; 8,с.85-98; с.4-80; с.4-52].

Список використаних джерел та літератури:

1. Дашкевич Н. Княжение Даниила Галицкого. - К., 1873.
Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI-XIII вв. - М. 1987.
2. Дашкевич Н. Княжение Даниила Галицкого по нашим и иностран ным известиям. - К., 1873.
Дашкевич Н. Первая Уния в Юго-Западной Руси с католичеством (1246-1254). - К., 1884.
3. Дашкевич Н. Первая Уния в Юго-Западной Руси с католичеством (1246-1254). - К., 1884.
Дашкевич Н. Княжение Даниила Галицкого по нашим и иностран ным известиям. - К., 1873.
4. Ідзьо В.С. Адміністративний устрій Української держави в XIII столітті. Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2005. - Т. VII.
5. Ідзьо Віктор. Король Русі Лев Данилович”(1292-1301). Львів “Сполом”, 2008.
Александров Д.Н. Южная, Юго-Западная и Центральная Русь в 13-14 вв. и образование Литовского государства. - М. 1994, с. 114.
ПСРЛ. - М. 1962, т. 2, стб. 864-869.
6. Ідзьо Віктор. Король Русі Юрій I - в українській, європейській історії та державницькій традиції” (1255-1308). - Львів “Сполом”, 2008.
Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI-XIII вв. - М., 1987.
ПСРЛ. - М. 1962.
7. Ідзьо Віктор. Українська держава в XIII столітті. - Івано-Франківськ. 1999.
Ідзьо Віктор. Українська держава в IX-XIII століттях. - Львів. “Сполом “- 2004.
8. Ідзьо В.С. Адміністративний устрій Української держави в XIII столітті. Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2005. - Т. VII.
Ідзьо Віктор. Король Русі Лев Данилович”(1292-1301). - Львів “Сполом”, 2008.

- Віктор Ідзьо. Король Русі Юрій І - в українській, європейській історії та державницькій традиції” (1255-1308). - Львів “Сполом”, 2008.
- 9.Ідзьо В.С. Українська держава у XIII столітті. (Українська держава часів ”Самодержця Русі” Романа). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1977. - Т.І. - №2.
- 10.Ідзьо В.С.Король Данило та Українська держава в XIII столітті (етапи політичного сходження 1205-1238). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,2001.- Т.V.
- 11.Крип’якевич П. Галицько-Волинське князівство. - К. 1984.
- 12.Крип’якевич І.П. Нариси історії Львова. - Львів 1956.
Długosz J. Opera omnia. - Cracoviae, 1863-1887.
- 13.Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. - М., 1950.
Полное Собрание Русских Летописей(ПСРЛ). - М., 1962.
14. Полное Собрание Русских Летописей(ПСРЛ). - М., 1962.
- 15.Руський літопис. - К., 1989.
- 16.Руський літопис. - К. 1989, с. 368-369.
Пашуто В.Т. Очерки истории Галицко-Волынской Руси. - М.,1950.
- 17.-Фроянов И.Я. Дворниченко А.Ю. Города-государства Древней Руси. - Л., 1988.
- 18.Amman A. Kirchenpolitische Wandlungen im Ostbaltikum bis zum Tode Alexander Newski. Studien zum Werden der russischen Orthodoxee. Orientalia Christiana Analesta. - Roma. 1936.
- 19.Historicis Russiae Monumentis(HRM). - Turhenev A.J. - Spb., 1841. - Т.1.
SPB. 1842.
HRM. - 1.
Oesterreichische Cronik. Hannoverae et Lipsiae. 1909.
- 20.Oesterreichische Reimchronik. Hannoverae et Lipsiae. 1909.
Monumenta Germaniae Historika(MGH). - Scriptorum Hannovera, 1826-1930. - Т. 5.
- 21.Fontes Rerum Bohemicarum, - Praha, 1874. - Т. II.
Codex Diplomaticus et Epistolaris Moraviae, ed. A. Boczek. Olomoucti, 1841.- Т.ІІІ.

Наукове видання

Віктор Ідзьо

**Адміністративний устрій держави
великого князя Данила Галицького під час
монголо-татарського нашествия
та в час коронації на короля України-Русі
у 1240-1264 роках**

Видання II, 2015р.

Подано до друку 03.05.15 р. Підписано до друку 11.06.15 р.
Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний. Умовн.друк.арк.10,25
Зам.55. Тираж 300 шт.

Видавництво “СІМІК”

76000, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Цюклера, 9а
тел. (0342) 78-91-26, 78-91-29

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи серія ІФ №11 від 27.03.2001 року.

**На обкладинці використано, зі згоди дружини,
малюнок івано-франківського митця М.Канюса та
фото реконструкції корони Данила Галицького І.Жука.**

Віддруковано в друкарні видавництва ПП «СІМІК»
76000, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Цюклера, 9а, тел. (0342) 78-91-29

Віктор Ідзьо

Адміністративний устрій держави Данила Галицького під час монголо-татарського нашестя, та на передодні коронації на короля України-Русі(1240-1253).

